

ekologie v české fotografii po roce 1989

tomáš havelka

Bakalářská teoretická práce

Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Institut tvůrčí fotografie
Opava 2010

ekologie v české fotografii po roce 1989

ecology in czech photography after 1989

tomáš havelka

Bakalářská teoretická práce

Obor: Tvůrčí fotografie
Vedoucí: Odb. asistent MgA. Tomáš Pospěch
Oponent: Mgr. Jan Pohribný

Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Institut tvůrčí fotografie
Opava 2010

abstrakt

Tato práce mapuje fotografické projekty a autory nebo soutěže, kteří se po roce 1989 přímo věnovali ekologickým tématům, či se v nich ekologická témata jinak objevovala. Dále by práce měla odpovědět na otázky, jaké směry či trendy v české ekologické tvorbě převládají a jak fotografie dokáže akcentovat na ekologické otázky. Tato práce nemá ambici encyklopedicky vyhledat, seřadit a okomentovat práce veškerých fotografů v jejichž díle se mihlo nějaké ekologické téma. Cílem práce, jak již bylo výše naznačeno, je určit základní fotografické směry, kde se ekologická témata vyskytují a posoudit je kvantitativně i kvalitativně. Práce by měla umožnit celkový vhled do české ekologické fotografie.

Klíčová slova: ekologie, fotografie, životní prostředí.

abstract

This work maps projects, contests and authors after the year 1989 who‘s field of interest was ecology or where otherwise about ecology. This work will try to find answers for questions like what are the main trends in Czech ecology arts and how does photography reflect on ecologic questions. The goal of this work is not to create an encyclopedia like list of artists and their every work related to ecology. As mentioned above the goal of this work is to identify the main trends in ecological themes and asses them both by quantity and quality. This work should provide overall picture of the state of Czech ecological photography.

Key words: ecology, photography, environment.

Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Akademický rok: 2009/2010

Studijní program: Filmové, televizní a fotografické
Forma: Kombinovaná
Obor/komb.: Tvůrčí fotografie (TF)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
HAVELKA Tomáš	Modřínova 202, Praha	F507248

TÉMA ČESKY:

Ekologie v české fotografii po roce 1989

NÁZEV ANGLICKY:

Ecology in Czech photography after year 1989

VEDOUCÍ PRÁCE:

MgA. Mgr. Tomáš POSPĚCH - ITF

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Nalézt a pojmenovat hlavní směry, osobnosti a díla v české fotografii po roce 1989 ve kterých se objevilo téma ekologie.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

BIRGUS, Vladimír a MLČOCH, Jan. Česká fotografie 20. století ? průvodce. Praha: Uměleckoprůmyslové museum v Praze a nakladatelství KANT, 2005. ISBN 80-7101-041-3.
FÁROVÁ, Anna. Dvě tváře. Praha: nakladatelství Torst, 2009. ISBN 978-80-7215-369-5.
KRATOCHVÍL, Antonín. Vanishing. New York: de.MO, 2005. ISBN 0970576838.
RIŠLINKOVÁ, Helena; LENDELOVÁ, Lucia a POSPĚCH, Tomáš. Česká a slovenská fotografie osmdesátých a devadesátých let 20. století. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2003. ISBN 80-85227-50-9.
SUDEK, Josef. Smutná krajina. Praha: nakladatelství KANT, 2004. ISBN 80-86217-81-7.

Podpis studenta: ..... **Datum:** .....

Podpis vedoucího práce: ..... **Datum:** .....

Podpis vedoucího katedry: ..... **Datum:** .....

(c) IS/STAG , Portál - Podklad kvalifikační práce , F507248 , 17.08.2010 09:09

Děkuji panu MgA. Tomáši Pospěchovi za trpělivé vedení diplomové práce. Dále děkuji všem dobrým lidem, kteři mi poskytli cenné rady a materály ve prospěch bakalářské diplomové práce a své ženě za podporu a přízeň.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a na základě uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím se zveřejněním práce formou zařazení do Ústřední knihovny FPF SU v Opavě, knihovny Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a na internetové stránky Institutu tvůrčí fotografie FPF SU v Opavě.

V Opavě dne 8.8 .2010

Tomáš Havelka

1 Obsah

1 Obsah 6
2 Úvod 7
2.1 Definice pojmu ekologie 9
2.2 Ekologie a fotografie 10
3 Ekologická fotografie před rokem 1989 11
4 Úvod do ekologické fotografie po roce 1989 13
5 Rozdělení základních přístupů ekologické fotografie 16
5.1 Krásná zničená krajina 16
5.2 Svědectví o člověku a krajině 26
5.2.1 Letem českým světem 26
5.2.2 Zahrádka na Želivce 29
5.3 Žurnalistická a cestopisná ekologická fotografie 31
5.4 „Konečně“ ekologická fotografie 39
5.5 Jiný pohled 45
6 Projekty zabývající se ekologickou fotografií 47
6.1 Kniha Prales Mionší a Neregulováno – prales ve fotografii 47
6.2 Stopy lidského hospodaření v krajině 50
7 Fotografické soutěže s ekologickou tematikou 51
7.1 Štíty Viléma Heckela 51
7.2 Ekologie v objektivu 52
7.3 Czech Press Photo 53
8 Závěr 54
9 Použitá literatura 57
10 Jmenný rejstřík 63
11 Seznam vyobrazení 65
12 Obrazové přílohy 66

2 Úvod

Ekologie a ochrana životního prostředí je v České republice fenoménem, jež nabývá stále většího významu, zejména od roku 1989. Stejně razantně, jako se změnila společenská situace ve společnosti po pádu komunistického režimu, se změnil i přístup k ochraně životního prostředí a ekologii jako vědnímu oboru. Cílem této práce je pojmenovat základní přístupy k fenoménu ekologické fotografie a popsat její proměnu po roce 1989 v souvislosti s politickými změnami v Čechách. Pro potřeby práce se pokusím zmapovat fotografické projekty a autory nebo soutěže, kteří se po roce 1989 přímo věnovali ekologickým tématům, či se v nich ekologická témata jinak objevovala. Dále by práce měla odpovědět na otázky, jaké směry či trendy v české ekologické tvorbě převládají a jak fotografie dokáže akcentovat na ekologické otázky.

Téma ekologické fotografie jsem nenašel nikde komplexně zpracované a budu tudíž vycházet ze samotných fotografických děl a z konzultací s fotografy a odborníky ekology. Podklady pro svou práci budu hledat v periodikách s ekologickou a fotografickou tématikou, knihách, výstavách, soutěžích a projektech. Po shromáždění základního penza materiálů se pokusím podle mnou stanovených atributů rozdělit práce a autory nejlépe tematicky, či nebude-li to možné, podle jiných logických a vypovídajících atributů.

Jako základní přístup k posuzování všech prací budu používat míru schopnosti a vůbec vůli a snahu autora o jakousi ekologicky angažovanou fotografii a jeho soustředění se přímo na ekologická témata. Při určení, co zařadit a co nezařadit do ekologické fotografie, se budu držet vodítek vyplývajících převážně z definicí ekologie jako vědního oboru. Nepředpokládám, že fotografie s ekologickými tématy musí primárně vznikat za účelem angažovaného ekologického buditelství, ale může být přesto cennou součástí jinak obsahově zamýšlených prací. Jedním z výsledků této práce by každopádně mělo být zjištění, kolik fotografických prací se problematikou ekologie a životního prostředí prvotně zabývá. Jsem si dopředu plně vědom nutnosti abstrahování ekologických témat z mnoha žánrů fotografie a vidím to jako hlavní možný přínos této práce. Rád bych také zkoumal ohlasy diváků na fotografie s ekologickou tématikou.

Tato práce nemá ambici encyklopedicky vyhledat, seřadit a okomentovat práce veškerých fotografů v jejichž díle se mihlo nějaké ekologické téma. Cílem práce, jak již bylo výše naznačeno, je určit základní fotografické směry, kde se ekologická témata vyskytují a posoudit je kvantitativně i kvalitativně. Práce by měla umožnit celkový vhled do české ekologické fotografie. V každém směru by měli být zastoupeni autoři, jejichž práce jsou pro tento směr určující, ale zároveň i ukázkově ti, jejichž práce sice výtvarnou kvalitou, inovativností a proslulostí nedosahuje špičkových úrovní, ale kteří naznačují nový směr, nový námět nebo téma rozšiřují v kladném i záporném slova smyslu. U autorů se místo životopisných dat budu soustředit na jejich práce. U každého zvoleného autora se budu snažit vystopovat a určit míru jejich ekologického zaměření.

Jako jeden z objektů mé práce budou fotografické soutěže s ekologickou tématikou určené profesionálním nebo amatérským fotografům. Nesporná popularita fotografických soutěží, jak profesionálních, tak ryze amatérských, mi zavdává k dojmu, že soutěže s ekologickými tématy, právě pro rostoucí atraktivnost a renesanci ochrany životního prostředí mezi veřejností, se projeví i na množství a doufejme i kvalitě soutěžních prací. U fotografických soutěží s ekologickou tematikou bych rád využil nabízející se možnosti srovnání profesionálních a ryze amatérských fotografických prací. Kromě jednotlivých fotografických prací nebo soutěží se budu zajímat i o příklady využití výtvarných prací přímo ekology a nejlépe naleznu nějaký ukázkový projekt, jehož výtvarná fotografie bude základním stavebním kamenem a projekt bude určen širokému publiku.

Většina odpovědí na mé otázky bude vyplývat v průběhu této práce a na konci práce bude v závěru shrnuta.

2.1 Definice pojmu ekologie

Dle Michaela Begona je ekologie věda o vzájemných vztazích mezi organismy a jejich prostředím, včetně důsledků a zpětných vazeb. Zkoumá vzájemné vztahy prostředí a živých organismů, od úrovně jednotlivých organismů až po úroveň biosféry jako celku. Protože jsou živé bytosti se svým prostředím nerozlučně spojeny, lze ekologii definovat jako vědu o komplexních funkčních systémech, zvaných ekosystémy. Ekosystém je společenství živé hmoty a Země. Vyznačuje se vzájemnými vztahy, určitou strukturou, tokem energie, potravními řetězci, oběhem látek, vývojem, autoregulací.

Termín ekologie byl zaveden teprve koncem 19. století přírodovědcem Ernestem Haecklem a v této době (v Československu se o ekologii jako vědním oboru začínalo hovořit od sedmdesátých let 20. století) byla i ustanovena oficiální vědní disciplinou, která dnes stojí na rozhraní přírodovědných a technických disciplín, zasahuje i do věd společenských. Úzce souvisí s biologií, botanikou, genetikou, disciplínami lesnickými a zemědělskými. Zasahuje do geografie, klimatologie, hydrologie, chemie. Z věd společenských a technických lze jmenovat matematiku, statistiku, psychologii, ekonomii, filosofii a v neposlední řadě ekologii člověka.[1]

Výše uvedené přesné odborné definice Ekologie jako vědního oboru ovšem zcela vůbec neodpovídají laickému chápání ekologie. V dnešní době dostupnosti informací a všeobecné povědomosti stavu životního prostředí se slovo ekologie, opět podotýkám u laické veřejnosti, stalo synonymem pro ochranu životního prostředí a činností vedoucích k napravení následků způsobených člověkem, jenž svou činností zapříčinil řadu problémů, které je třeba naléhavě řešit v zájmu jeho vlastního přežití. Přelidnění, devastace rozsáhlých oblastí, znečištění moří a sladkovodních toků, znečištění ovzduší, hynutí lesů, problematika odpadů a v neposlední řadě i úpadek lidské etiky.

V této práci budu vycházet z obou, odborné i laické definice ekologie.

---

[1] BEGON, M.; HARPER, J. L. a TOWNSEND, C. R. *Ekologie: jedinci, populace, společenstva*. Přel. Grygová B., Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997. ISBN 80-7067-695-7.

2.2 Ekologie a fotografie

Ekologická fotografie je fotografie dokumentární s nerozlišitelnými hranicemi s fotografií sociální, reportážní, válečnou, krajinářskou. Nabývá podob ryze technických, výtvarných, propagandistických. Na ekologickou fotografii nazíráme dle samotné definice ekologie, jako vědy, zajímající se o vzájemné vztahy mezi organismy a jejich prostředím.

Jelikož fotografie je věc vlastní pouze člověku, stejně tak jako schopnost vědomě zaznamenávat své prostředí, budu ekologickou fotografii v této práci definovat jako fotografii zajímající se o vztahy mezi člověkem a jeho životním prostředím.

Především fotografii zajímající se o člověka, jako organismus, který již dosáhl takového stupně vývoje, že může velice podstatně do procesů v životním prostředí zasahovat, ať už vědomě nebo nevědomě. Organismu, který svých možností plně využívá, ale zdaleka ne vždy rozumně. Jeho neustále rostoucí populace čerpá pro uspokojování svých zvyšujících se potřeb přírodní zdroje, vytváří obrovské množství odpadů, staví sídla, komunikace, přetváří rozsáhlé plochy pro zemědělské využití. Tyto zásahy jsou mnohdy tak hluboké, že dochází k porušení přirozených vztahů a původní přírodní rovnováhy. Důsledkem lidské činnosti je snižování druhové rozmanitosti a takové změny prostředí, které mohou ohrozit jeho samotnou existenci.[2]

Z výše zmíněného vychází další limit pro mou práci. Záměrně vynechám fotografie a autory, obsah jejichž děl sice splňuje definici vztahu člověka a jeho prostředí, nicméně v jejichž obsahu chybí jakákoliv spojitost s člověkem, jakožto činitelem ovlivňujícím životní prostředí. Tento limit je rozhodující pro oddělení ekologické fotografie od části krajinářské fotografie, popisující krajinu člověkem neovlivněnou. Jak již bylo řečeno, ekologická fotografie se často prolíná s jinými fotografickými žánry a krajinářská fotografie je disciplínou, se kterou se prolíná prakticky neustále.

---

[2] Šlégr 2002

3 Ekologická fotografie před rokem 1989

Obr. 1 / Foto:Josef Sudek Od Komořan ke Quidu, cyklus Smutná krajina, 1957–1962

Ekologie před rokem 1989 nebyla státem uznanou vědní disciplínou a oficiální podoby začalo ekologické hnutí nabývat až roku 1978 založením Ekologické sekce Biologické společnosti při ČSA. Toto je příznačné i pro českou ekologickou fotografii. Komunistický stát vytvářel všemi prostředky zdání ráje a dokonalé společnosti, a snímky, dokumentující stav krajiny a ekologie, i ty do té doby nejzásadnější (Josef Sudek – Smutná krajina) , se dočkaly zveřejnění daleko po roce 1989.

Přímo ekologická témata byla fotografy zachycována zřídka. Povětšinou, jak je tomu právě i v současné době, hrála roli především scéna, na které se odvíjely příběhy lidí, vyprávěné především sociálními dokumentárními fotografy. Příběhy lidí zasazené do absurdního prostředí, ať už na vesnicích nebo velkých městech, nesly znaky velkého úpadku vztahu českého člověka ke svému životnímu prostředí. Vesnice byly poznamenané kolektivizací, komunistickým budováním a nezájmem. Města byla na těchto snímcích často obětována centrálně plánovanému průmyslovému rozvoji, opět nehledě na potřeby lidí a životního prostředí. Z tohoto jednoho možného (sociálně dokumentaristického) pohledu na ekologickou fotografii můžeme především zmínit fotografie Viktora Koláře, Jindřicha Štreita a Gustava Aulehly.

Druhým proudem fotografie, kterou můžeme nazvat ekologickou, jsou fotografie krajin pustošených lidskou průmyslovou činností. Zásadním dílem v tomto proudu fotografie je bezesporu cyklus z Mostecka z let 1957–1962 *Smutná Krajina* Josefa Sudka. Černobílé panoramatické snímky těžbou

decimované, původně malebné krajiny, mají i přes své obrovské výtvarné hodnoty často velice dokumentární charakter, který fotografiím zachovává veliký ekologický apel, jež by jinak byl zcela potlačen estetizací, která je pro podobná díla v pozdějších dobách naprosto typická. Jak říká Antonín Dufek: „*Sudek vytvořil první ekologicky významné dílo v české fotografii a jedno z prvních vůbec*".[3] Sudkovy fotografie byly poprvé vystaveny až v roce 1995. V době vzniku fotografií jako by Sudek tušil, co se má kromě těžby v severních Čechách ještě odehrát. Fotografií s ekologickou tematikou se začíná v polovině osmdesátých let věnovat také ve Francii žijící Josef Koudelka, který později v raných devadesátých letech asi nejúspěšněji naváže na Sudkovy fotografie svým cyklem Černý trojúhelník. Fotografování severních Čech se zcela odlišným způsobem od Sudka či Koudelky věnuje také místní rodák Ibra Ibrahimovič, jehož neokázalé fotografie zachycují převážně proměny tohoto kraje a konzervují místa, která již nenávratně zmizela. Jeho nejslavnější snímky však vznikají po roce 1989.

V české fotografii před rokem 1989 největší tradici fotografie s ekologickou tematikou měl region Ostravska. Region, stejně zasažený exploatací přírody, jako byly severní Čechy. Velmi mnoho autorů se zde věnovalo zachycování devastované průmyslové krajiny. Mezi prvními je zde nutno jmenovat Fedora Gabčana, Bohuslava Růžičku a Petra Sikulu, na jejichž převážně krajinářské fotografie navazovali další autoři, jako například Vojtěch Bartek. Autorem, který se na Ostravu díval více pohledem dokumentaristy a který ve své tvorbě s Ostravou zcela splynul byl Viktor Kolář. Viktor Kolář vytváří několik desítek let portrét Ostravska včetně jeho obyvatel, který se v české fotografii neopakuje. Podobným zrakem hleděl na Ostravsko i „nedávno objevený" Gustav Aulehla, jehož dílo za Kolářovým v mnoha aspektech vůbec nezaostává. Ve všech možných směrech se také fotografování Ostravy věnuje Miloš Polášek. Jeho tvorba obsahuje jak klasické krajinné scenerie Ostravska tak více industriálně zaměřené fotografie i portrét.

Základním tématům a způsobům pohledu fotografů, u kterých se v dílech objevují ekologické otázky, se obrazně řečeno přelila i do nové historie České republiky po roce 1989,kdy autoři na výše uvedená díla někdy více či méně úspěšně navazují či je rozvíjejí. Témata se doplnila zejména o fotografie ze zahraničí a to především o ekologicky kritické snímky z bývalého Sovětského svazu.

---

[3] Sudek 2004

4 Úvod do ekologické fotografie po roce 1989

Obr. 2 / foto: Petr Stolař, ekologická demonstrace v Teplicích, listopad 1989

Posledním limitem této práce je rok 1989. Stejně, jako po tomto roce proběhlo v Čechách mnoho politických a sociálních změn, změnil se diametrálně i přístup českých lidí k ochraně přírody, krajiny a ekologii vůbec. V několika málo letech před rokem 1989 i v něm samém, začínají v Čechách působit první organizace, mající ve svých stanovách zkoumání životního prostředí a jeho ochranu (roku 1978 založením Ekologické sekce Biologické společnosti při ČSA, Brontosaurus se oddělil od ČSM, Hnutí duha, Veronica, Děti země aj.). Hrozivý stav životního prostředí byl jedním z mnoha důležitých důvodů nespokojenosti obyvatel s komunistickým režimem, který se otázkou životního prostředí a ekologií nezabýval. Začíná se také správně pojmenovávat stav životního prostředí v Čechách po období, kdy

veškeré kritické hlasy oficiálně nemohly zaznít a kdy se na životní prostředí nazíralo pouze jako na hmotný statek, určený k ukojení lidských a průmyslových potřeb. Je příznačné, že v listopadu 1989, ještě krátce před revolučními dny, proběhla v Teplicích první ekologická demonstrace lidí, bojujících za čistotu svého životního prostředí. Spolu s následnou porevoluční změnou politického klimatu a zakládáním státních (Ministerstva životního prostředí roku 1990) i soukromých neziskových organizací zaměřených na ochranu přírody, se stav životního prostředí začal rychle zlepšovat. Bylo to zjevné zejména v měřitelných oblastech, jako je kvalita vod, ovzduší, porostů.

Se zlepšením životního prostředí po roce 1989 nastala i doba zvyšování životní úrovně lidí, která ale přinesla nové ekologické zátěže, zejména rozmach automobilismu, stavebnictví a masivní nárůst odpadu, který se ale, na rozdíl od předlistopadových dob, začal třídit a bylo s ním mnohem ekologičtěji nakládáno. Jako jedno z hlavních hledisek, proč došlo v oboru ochrany přírody po roce 1989 k razantnímu zlepšení, je dle mého soudu další neexistence cenzury a svobodného vyjadřování a kritický přístup jak k činnostem jednotlivce, tak státních úřadů, orgánů a podniků. Fotografie, jako medium a rychlý nositel informací, v těchto překotných změnách sehrála a stále více bude sehrávat nezastupitelnou úlohu. Má práce se tedy věnuje pouze ekologické fotografii po roce 1989.

Po roce 1989 získala ekologická fotografie dosud nevídané platformy prezentace. Ve státních a posléze soukromých denících a časopisech se začaly objevovat fotografie s ekologickou tematikou, které měly až doposud pro svůj, socialistickému hospodářství nelichotící dojem, cestu do redakcí zavřenou. Díky nově založeným státním i soukromým ekologickým organizacím vzniklo mnoho publikací s ekologickou tematikou a dokonce mnoho pravidelných časopisů , které se věnovaly pouze tématu ochrany životního prostředí, a kde měla vždy fotografie nezastupitelnou roli. Byly zveřejněny do té doby neznámé fotografie, které odkryly státem tajené ekologické havárie a škody. Fotografie v těchto časopisech na rozdíl od ostatních časopisů a publikací není jenom ilustračním doprovodem textu, ale bývá často hlavním nositelem informace a text je naopak doprovodem jejím.

Dalším fenoménem pro masové rozšíření ekologicky laděných fotografických snímků se stalo překotné rozšíření internetu v České republice. Internet zcela nevídaným způsobem zpřístupnil ekologické fotografie všem lidem. Staly se dostupnými zahraniční ekologické a přírodovědné magazíny, které se

tématy ochrany přírody zabývaly, na rozdíl od českých médií (vyjma Mladého světa úzce spojeného s hnutím Brontosaurus), dlouhá desetiletí. Toto vše dalo vzniknout internetovým magazínům a presentacím (EKOlist, Sedmá generace, ENVIweb,) a možnost všem lidem se dělit o své fotografie. Spolu s masovým rozšířením digitální fotografické techniky se dostala ekologická témata pod drobnohled veřejnosti a spolu s probuzeným zájmem o své okolí se ekologická témata stala jedněmi z hlavních témat v České republice. To vždy za silné podpory fotografie.

Jelikož ekologie je multioborová věda, využívá fotografické techniky v mnoha aspektech své činnosti. Ať už v ryze technických oborech využívá moderních fotografických zobrazovacích technik přírodních, fyzikálních a chemických jevů, ve společenské části ekologové oceňují především její dokumentační a dokumentární hodnoty. Jako žádná jiná lidská technika nedokáže v proudu času zaznamenávat změny a proměny krajiny a životního prostředí a detailně popsat vliv člověka.

5 Rozdělení základních přístupů ekologické fotografie

5.1 Krásná zničená krajina

Česká krajinářská tradice se plnou silou promítá i do ekologické fotografie, jejímž je, dle mého názoru, jádrem. Zásobou témat pro českou ekologickou krajinářskou fotografii jsou především regiony severních Čech a Ostravska, které jsou hluboce poznamenané těžbou nerostných surovin a následnou průmyslovou výrobou. Do této oblasti spadají i nejznámější ekologicky laděná díla vytvořená jak před tak po roce 1989. Tyto oblasti se i díky těmto fotografiím staly synonymy ekologických škod, způsobených lidmi v Čechách. Jsou to naprosto ideální náměty pro výtvarné ztvárnění a jsou stále a stále znovu ztvárňovány. Nově vzniklá díla nám již nemají co říci a nejsou od sebe prakticky odlišitelná i přes různě zvolené techniky snímání. Fotografie devastovaných krajin jsou v dnešní době variantou na jedno mnohokráte viděné klišé, postrádající zřídka jiný účinek na diváka, než příjemný umělecký zážitek a hrající na jistý předem zaručený efekt. Sami fotografové včetně Sudka, který se tohoto tématu chopil jako první, jsou také pravidelně konfrontováni s názorem, že krajinu svými snímky estetizují a snižují tím sílu výpovědi o jejím často katastrofickém stavu. Je pravdou, že na většině snímků lidmi naprosto zničené životní prostředí prožívá přerod v prostředí často magických míst s dostatečným prostorem pro divákovu fantasii, která asociuje měsíční a jiné vzdálené nenavštívené krajiny nebo dalekou budoucnost science fiction. Estetizace je dle mého mínění v jakékoliv lidské tvůrčí činnosti, fotografii nevyjímaje, prakticky nevyhnutelná a pro sílu a důraz sdělení poselství o zničeném životním prostředí není tak limitujícím faktorem, jako rozmělňování tématu desítkami fotografů. Nehledě na spory o škodlivosti zobrazování poškozené krajiny jako estetizované, přetrvává u většiny zásadních děl vysoká dokumentární hodnota ukazující přístup člověka ke svému životnímu prostředí v jisté etapě svých dějin.

Nejvýznamnějším českým autorem, kterého zařazuji do této kapitoly, a kterého se týká vše výše řečené, včetně polemiky o estetizaci krajiny, je Josef Koudelka. Tvorba Josefa Koudelky, již můžeme označit za ekologickou fotografii, začala oficiálním pozváním od francouzského ministerstva k účasti na projektu

Mission photographique de la DATAR - dokumentaci městské a venkovní krajiny ve Francii. Díky této příležitosti Koudelka začal fotografovat na panoramatický formát. V roce 1990 se poprvé od své emigrace vrací do Československa. Na objednávku ministerstva zemědělství vypracoval studii české krajiny v Podkrušnohoří zdevastované industrializací a přírodními katastrofami s názvem *Černý Trojúhelník*. V letech 1997 a 1998 fotografoval krajinu jižního Walesu. Jeho snímky byly vydané v knize *Reconnaisance: Wales*. V roce 1999 zveřejnil knihu *Chaos*, *„pojednání o 10 letech anarchie, kterou lidé vnutili přírodě a sami sobě."* [4]

Roku 2001 sestavil sérii panoramatických snímků industriální sítě Lhoist, kterou následovně vydal v knize *Lime Stone*. Koudelkova práce, jež nese nezpochybnitelné ekologické poselství, je ve všech případech spjata s panoramatickým formátem fotografií. Koudelka začal panoramaticky fotografovat v polovině osmdesátých let. Z jeho fotografií začíná mizet člověk. Zůstává-li na snímku nějaký, je redukován na jeden z prvků snímku. Fotografuje krajinu a hledá v ní především lidské stopy, ve formě staveb, předmětů a ostatních lidských zásahů do krajiny. V prvních panoramatických fotografiích z francouzských průmyslových oblastí podává svědectví o odlidštěné, člověkem hrůzně proměněné krajině, jako o mizejícím světě. Koudelkovy panoramatické snímky kraje jsou vlastně subjektivním dokumentem devastace a zmaru, avšak odhalují téměř dokonalou estetiku negativního výsledku lidského působení v krajině. *„Koudelkovy panoramatické krajiny jsou bravurní výtvarné kreace s velkou obrazností, výrazovou invencí a formální dokonalostí."* [5] Panoramatický fotoaparát poprvé používá při zakázce pro francouzský Datar. Josef Koudelka, plně si vědom, že použitá technika dokáže velmi ovlivnit vnímání scény, začíná zcela měnit svůj rukopis.

Mission Photographique Transmanche – Fotografická mise Datar pověřuje od roku 1987 fotografy zachycením změn v krajině, povětšinou přítomností průmyslu. Nežádají dokumentárně sdělné snímky. Žádají fotografy o výtvarné snímky, jež zachytí atmosféru a nový stav prostředí po zásahu člověka. Koudelka tuto zakázku zprvu nechtěl přijmout, protože k fotografování krajiny neměl tvůrčí vztah. Objevil ale panoramatický fotoaparát, který ho zaujal právě pro možnost zachycení krajiny, kterou do té doby nefotografoval. Zachytil s ním mizející přírodu

---

[4] http://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Koudelka

[5] Fárová 2009, str. 233

v průmyslové oblasti Lotrinska. Vrcholem jeho práce pro Datar je vznik publikace z roku 1989.

Obr. 3 / Foto: Josef Koudelka / Magnum Photos, těžba uhlí na úpatí Krušných hor, 1993.

Černý Trojúhelník - Nejvýznamnější fotografické dílo v české ekologii je *Černý trojúhelník*. Jeho tématem, ostatně jako tématem mnoha českých ekologických fotografických prací, je člověkem zdevastované Podkrušnohoří. Podkrušnohoří je západním cípem pověstného černého trojúhelníku, nejvíce zničeného území Evropy. Zasahuje od nás až do Saska a Polska. Zničeného extensivní těžbou hnědého uhlí a na něj navázaný průmysl, například elektrárenský, teplárenský a chemický. Koudelka se fotografování této oblasti věnuje po svém návratu z emigrace domů, to jest roku 1990. Během čtyř let zachycuje ekologickou katastrofu Podkrušnohoří. Na vzniku souboru mělo podíl nejen autorovo osobní zaujetí ale i bývalý ministr životního prostředí Josef Vavrouška. Fotografie vyšly v knižní podobě v roce 1994 v nakladatelství Vesmír ku příležitosti výstavy, pořádané v červnu až září 1994 v Salmovském paláci v Praze, který byl pro lepší vyznění fotografií zanechán ve své zchátralé podobě.

Reconnaissance Wales - V tomto albu Koudelka fotograficky dokumentoval průmyslovou krajinu ve Walesu. Knihu vydalo The National Museums and Galleries of Wales & Magnum Photos, v roce 1998.

Lime Stone - Fotografie prezentované v tomto souboru vznikly na základě přímé zakázky od společnosti Lhoist. Hlavní činností této společnosti je těžba vápence a dolomitu. Společnost zadává umělcům přímo zakázky, týkající se především továren, průmyslové krajiny, ale i zaměstnanců společnosti. Koudelka měl fotografovat vápencové lomy v Evropě a Spojených státech. Práce na projektu mu trvala několik měsíců. Ve všech lomech společnosti měl zajištěn zcela volný pohyb. Byla to místa, kam by se bez pozvání společnosti nemohl nikdy dostat. Výsledkem

jeho práce byly velice expresivní fotografie člověkem pokořené a zdevastované krajiny, jež Koudelka jako u svých ostatních prací zahalil do závoje jakési, pohledem ekologa, zvrácené krásy. To byl ale samozřejmě důvod, proč si společnost Koudelku ke spolupráci pozvala. K vytvoření alibi. Estetizace poničené krajiny se ale prolíná nejen Koudelkovou tvorbou, ale i tvorbou ostatních tvůrců zmíněných v této kapitole. Málokterý autor udělá krok přes tuto hranici.

Camargue – Projekt vznikl z popudu organizace Conservatoire du Littoral, která má na starosti ochranu přírody francouzského pobřeží. Koudelka, který nikdy neměl zájem fotografovat idylické krajiny, se tohoto projektu zúčastnil, protože pro něj měla svou povahou osobní kouzlo. Je to rovinatá krajina, která je pro své močály, divokost a mokřady prostá jakékoliv líbeznosti a prvoplánové krásy. Byla to krajina, mnoho let člověkem nechána svému osudu, a jako takovou, nepoddajnou silou žijící krajinu, ji Koudelka zachytil. Její rovinatost byla pro Koudelku jednou z mnoha překážek, se kterou se musel při fotografování *Camargue* vyrovnat.

Obr. 4 Foto: Josef Koudelka / Magnum Photos, Nord-Pas-de-Calais Francie, 1989

Chaos - V širších souvislostech je na životní prostředí potažmo ekologii zaměřen i Koudelkův cyklus *Chaos*. Na rozdíl od výše uvedených Koudelkových cyklů je tento bohatší o prvek člověka, ovšem přítomného v jím destruované krajině. Humanistický cyklus obsahuje fotografie válkou zničených měst, často pouze naznačených na letmých zátiších, přírodu, ve které člověk nechal své betonové nebo asfaltové otisky a pak ji nadobro opustil. Tato kniha je všeobecným dokumentem o nedobrém působení člověka zachycena velice lyrickou formou a alespoň pro mne, je zcela jistě vrcholem Koudelkovy „ekologické" tvorby. *„Koudelka v Chaosu opět zachycuje zásahy člověka do krajiny a devastaci, kterou lidské působení přírodě přináší. Vznikl tak cyklus monumentálních, odpudivě*

krásných a velmi expresívních velkoformátových fotografií, z nichž čiší obava o osud člověka a budoucnost celé planety." [6]

Takto přesně zhodnotil Koudelkovy fotografie z cyklu *Chaos* Jiří Zahradnický. Nezbývá než dodat, že takto lze charakterizovat až na výjimky většinu fotografií z Koudelkových ekologických cyklů.

Obr. 5 Foto: Aleš Waksmundský, Horní Jiřetín, cyklus Smutné krajiny, 2002

Stejné téma, prakticky stejná místa a často i panoramatický formát používá ve své parafrázi na Sudkovu Smutnou krajinu pražský fotograf Aleš Waksmundský. Cílem Waksmundského bylo zachytit krajinu 50 let potom, co to udělal Sudek. Svůj cyklus pojmenoval Smutné krajiny. Sám autor přiznává v rozhovoru pro časopis Black&White Magazin v říjnovém čísle roku 2006 své překvapení z toho, jak Sudek dokázal tak vysoce umělecky ztvárnit v tak velké míře zničenou krajinu. Region Mostecka postupně rozšířil i o další regiony severních Čech. Místa svých fotografií

[6] http://www.paladix.cz/clanky/konecne-retrospektiva-josefa-koudelky.html

neustále navštěvoval, a čekal na pravou atmosféru, která je tak nezaměnitelná pro jeho snímky industriálních a průmyslem zdevastovaných krajin. V jeho fotografiích je Sudkův, a troufám si říci, že i Koudelkův, vliv velice patrný. Nedá se ovšem tvrdit, že by Aleš Waksmundský našel po padesáti letech něco jiného než Sudek před ním. Zvolené téma je velice kvalitně zpracované, fotografie jsou plné atmosféry fotografovaného místa, ale zachycují již dvakráte před ním zpracované téma fotografickými legendami, které nedokázal rozšířit o něco jiného, jako například Antonín Kratochvíl. Se stejnou poetikou jakou měly Smutné krajiny fotografoval i italské Benátky, ovšem z jejich turistům odvrácené průmyslové strany.

Dílo Aleše Waksmundského v oblasti ekologie rezonuje i v jiných jeho fotografiích, jako jsou například obrázky pražských zákoutí, nikde ale není tolik akcentováno jako v jeho souboru *Smutné krajiny*.

Jak jsem také zjistil v průběhu této práce, v české fotografii jsou ekologická témata spíše než hlavním motivem práce jejím vedlejším průvodním jevem. Stejně tak tomu je u skupiny fotografů z Ostravska, kteří dokumentárně fotograficky zaznamenávali svůj kraj, kde žijí a kde se s ekologickými tématy rozhodně nemohli minout. Fotografie s ekologickými tématy má na Ostravsku zřejmě nejdelší tradici, která je spojena s časopisem Červený květ, který zajišťoval alespoň minimální svobodu a kde byly občas fotografie s dokumentární tématikou zveřejňovány. Z Ostravska uvádím několik autorů, těžiště jejichž práce krajin s ekologickou tematikou sice leží před rokem 1989, ale stále žijí a tvoří.

Prvním z nich je Fedor Gabčan, známý ostravský fotograf, který studoval fotografii na FAMU v Praze. Byl reportérem ČTK, posléze pedagogem. V jeho díle převažují dokumentární a portrétní fotografie. Nejvíce se však věnoval Ostravské krajině, zcela proměněné průmyslem. Jeho nejslavnější fotografií je *Mrtvý racek*. Vojtěch Bartek je dalším fotografem ostravského regionu, navazujícím na práce Gabčana a Sikuly, a jehož dílo čítá několik cyklů o ostravské průmyslové krajině - *Konec přírody, začátek města* (1974) a *Má Země* (1977), *Černá píseň* (1979). V dokumentárním souboru *Lidé Hlučínska devadesátých let 20. století* fotografuje panoramaticky průmyslovou krajinu. V jeho tvorbě (*Černá píseň*) se objeví i velice neobvyklé kruhové záběry. Jeho ekologická tvorba zachycuje vše, co tehdejší průmyslový region Ostravska nabízel. Jsou to hornické kolonie, kouřící haldy, kaliště, panoramata těžních věží a komínů, potrubí, zbytků stromů.

V souvislosti s regionem Ostravska také není možné nejmenovat tvorbu Miloš Poláška, jehož záběr byl od fotografií krajiny, industriálních artefaktů po

portréty. Většina jeho fotografií však vznikala před rokem 1989. V roce 2009 však vznikla kniha shrnující tvorbu věnovanou Ostravě s názvem Ostrava – Tvář města mé generace.

Zcela jiný přístup, poněkud bizarní, avšak se širokou podporou institucí k fotografování průmyslem zmrzačené krajiny, zvolil mostecký fotograf Jan Hodač ve svém cyklu *Fabrica Bohemica*. Jak praví internetové stránky projektu: *„Tento ambiciózní projekt vychází z autorovy dlouhodobé koncepce filosofického vnímání mystické severočeské krajiny a svým originálním pojetím přesahuje klasický styl fotografie zvaný industrial landscape. Vybrané fabriky projekt obrazově představuje jako fenomén naší kulturní krajiny, jako industriální obry a zejména jako přirozenou součást našeho moderního světa. Industriální obři krajinu formují, protkávají ji energetickými toky a paradoxně se tak stávají působivou ukázkou existence člověka v krajině.“* [7]

Pro tuto práci jsem tento cyklus vybral zcela záměrně, jelikož sám projekt si klade za cíl propagovat ústecký region v rámci Evropské unie a autor tak zcela záměrně pracuje s estetizací poničené krajiny. Při prohlížení kýčovitých metodou HDR zhotovených snímků a pečlivém prostudování si východisek projektu, nesnadno uvěřit, že je to celé myšleno vážně a ne zcela opačně. Továrny na fotografiích, jimž mělo zřejmě HDR lichotit a dodat jim mysteriózní přídech je z krajiny, stejně tak poznamenané HDR, ještě více vypichuje, a zobrazuje je jako opravdu absurdní stavby. Je paradoxem, že takto zachycená krajina budí ještě větší pohnutí nad zacházením člověka s životním prostředím než u autorů, jejichž záměr byl přesně opačný.

[7] www.hodac.cz

Obr. 6 / Foto: Jan Hodač, Glanzstoff Bohemia, projekt Fabrica Bohemica

Fotografie jsou až na výjimky špatné a laciné a po autorově filosofickém vnímání krajiny ani památky. Zřejmě zájem o tyto fotografie způsobil jejich veliký formát a pestré barvy. *Fabrica-Bohemica* byl oficiálním kulturním programem českého předsednictví Evropské unii v roce 2009. Kupodivu.

Valná většina této kapitoly se věnuje krajině, kam samozřejmě patří i krajina městská. Město je na rozdíl od převážně kulturní krajiny místo, které si lidé vybrali ke svému životu a zcela jej odtrhli od mnohem pozvolnějšího vývoje krajiny. Veškerá města, stejně jako ostatní krajina, procházejí přirozeným vývojem ovlivněným politickou a sociální situací. Před listopadem 1989 byl vývoj českých měst stejně přirozený, jako vše centrálně plánované. Tyto plány prakticky nehleděly na životní prostředí obyvatel a implantovaly do měst velké, dnes často pusté, průmyslové konglomeráty, které svými exhalacemi města sužovala. Ne neobvyklé byly smogové prázdniny především v severních Čechách a na severní Moravě.

Obr. 7 / Foto: Petr Stolař Podzim 1989 a smog nad Teplicemi. Pohled na Šanov II z Doubravky

Cykly, ve kterých se objevovaly ekologicky zaměřené fotografie měst, se do velké míry shodují s cykly autorů (Gabčan, Bartek, Sikula, Polášek, Waksmundský), které jsem již zmínil v této kapitole. Město ve vztahu k ekologii fotograficky ztvárnili i autoři v dalších kapitolách této práce (Kratochvíl, Singer, Wágner, Letem českým světem). Fotografie měst, ale už s méně ekologickým a více sociologickým akcentem, vytvářeli Martin Polák, Jaromír Čejka a Karel Cudlín. Dle mého názoru autorem, který se městu ve své tvorbě věnoval nejvíce a zároveň byla ekologií zcela prodchnuta, je autor srostlý s městem Ostravou, Viktor Kolář. Jeho snímky jsou unikátním dokumentem jednoho průmyslového města a lidí v něm žijících. V devadesátých letech se Ostrava začala proměňovat a s ní i fotografie Viktora Koláře, který se nyní musí vypořádat s novými fenomény obchodních středisek a ztrátou dřívější tváře města.

Zůstaneme-li u města Ostravy, velice zajímavou akcí zdejších obyvatel je Ostravaci.cz. Webový projekt, který shromažďuje snímky jak staré, tak současné Ostravy. Mluvíme-li o Ostravě, ekologický podtitul najdeme u většiny fotografií.

Velmi podobné úsilí, které Ostravě věnoval Viktor Kolář, nalézáme i u fotografií měst a obcí severních Čech u Ibry Ibrahimoviče, jehož tvorbě jsem věnoval větší prostor v kapitole Konečně ekologická fotografie.

5.2 Svědectví o člověku a krajině

Velice názorné a nezpochybnitelné svědectví o působení člověka v krajině, kterou obývá, jsou schopny podat komparativní projekty. U většiny ekologických fotografických děl jsme konfrontováni pouze s nelichotivým stavem současným a možnost srovnání se stavem před zásahem člověka nabízí člověku měřítko nutné k důkladnému poznání. Toto měřítko je schopno poukazovat i na zdánlivě skryté škody člověkem způsobené na krajině a životním prostředí. Jak jinak hned člověk vnímá líbivý obraz jezera v přírodě vedle fotografie ze stejného místa, která ukazuje kulturní krajinu staletí obývanou lidmi, která ustoupila jiným lidským potřebám i se svou historií a geniem. Komparativní prostředek v ekologické fotografii je, kromě funkce měřítka, důležitý pro zaznamenání všech změn v krajině na časové ose. Velké změny se vlivem člověka v krajině a městech udávaly od půlky 19. století. Stav české krajiny a měst je i díky veliké oblíbenosti krajinářské fotografie v této době dobře zaznamenán.

Komparace s fotografiemi z pozdějších dob velice dobře na člověka prozradí jeho ekonomický a sociální vývoj, jeho vztah ke krajině a sobě samému, vztah mezi lidmi navzájem. Prozradí následky velikých i menších historických událostí. Stopa člověka v přírodě neukazuje pouze, že krajinou jednou prošel, ale je jakýmsi lidským DNA, zanechaným na místě činu, ze kterého lze vyčíst vše výše zmíněné. Porovnáváním fotografií lidských stop v přírodě mezi několika obdobími je, dle mého názoru, tím nejnázornějším způsobem, jak může ekologická fotografie precisně pojmenovat současný stav, a jak k němu člověk dospěl.

V české fotografii se i tento způsob zachycení životního prostředí týká především úzkého okruhu témat, stejně jako v české ekologické fotografii poškozené krajiny.

5.2.1 Letem českým světem

Nejobsáhlejším a nejdůkladnějším fotoprojektem s největší výpovědní hodnotou o změnách krajiny za poslední století je projekt *Letem českým světem*. Fotografie s ekologickou tematikou spadají v mnoha případech do krajinářské fotografie. Je velmi těžké se rozhodovat, zdali snímky kulturní krajiny, výrazně ovlivněné působením člověka, avšak bez jakýchkoliv burcujících ekologických témat, jako je znečištění, těžba či stavba průmyslových konglomerátů, zařadit mezi

snímky s ekologickou tématikou. U projektu *Letem českým světem* Jaroslava Bárty a kolektivu, na který by se dal tento rozpor uplatnit, to však neplatí. Tento náročný srovnávací projekt proměny české krajiny komparuje současnou podobu české krajiny, i městské, s podobou jedno sto let starou, fotograficky zachycenou mnohými fotografy a pravidelně vydávanou v sešitové formě od roku 1896 do roku 1898 nakladatelem Josefem R. Vilímkem. Vilímkovým hlavním mottem bylo, aby tyto sešity byly dostupné všem lidem nehledě na majetkové poměry. Tyto sešity přinášely tedy do mnoha tehdejších domácností fotografie krajin a měst z oblastí celé země a současný projekt tak měl dostatek materiálu, aby jeho výstup byl tak kvalitní svou dokumentační hodnotou. Do sešitů nakladatele Vilímka přispívali jak profesionální, tak amatérští fotografové. V mnoha případech nebyli autoři snímků ani jmenováni, přestože se jednalo vlastně o fotografické publikace. Z profesionálních fotografů, kteří do sešitů J. R. Vilímka přispívali, můžeme jmenovat F.Röslera, Rudolfa Brunera Dvořáka, Jindřicha Eckerta, Moritze Adlera a mnoho dalších autorů a v té době renomovaných fotografických ateliérů.

Projekt *Letem českým světem* si vzal za cíl vyfotografovat stejné scény za stejné roční doby a ze zcela stejného stanoviště. Výsledkem je nejenom dokument o stavu dnešní krajiny Čech, ale hlavně o jejích, mnohdy zásadních, proměnách za posledních sto let. Výsledné dvojice fotografií nezobrazují pouze rozdíl mezi dobami, ale vyprávějí příběhy jednoho sta let a ukazují rozdíly v přístupu generací člověka ke svému životnímu prostředí, kultuře. Tento projekt byl mimořádně obtížný. Ne vždy se podařilo najít stejné stanoviště, ze kterého by bylo možno fotografovat, ať už z důvodů husté zástavby, hustých porostů nebo zániku stanoviště. Autoři novodobých fotografií vytvářeli snímky co nejvíce odpovídající předlohám s maximální snahou o zachycení stejné světelné atmosféry, mraků. Toto si vyžádalo několikanásobné návštěvy míst a propásnutí rozhodujícího momentu mnohdy znamenalo navštívit vybrané místo třeba až další rok.

Fotografie z Knihy Letem českým Světem vydané roku 1999, str. 340, 341

Ekologické téma se v něm vedle společensko-vědních témat objevuje sice jakoby mimochodně, avšak lépe si podle něj můžeme uvědomit drobné nuance lidských zásahů do krajiny a životního prostředí. Při prohlížení snímků je nutné si uvědomit, že člověk jako v mnoha jiných případech nemusí zničit krajinu najednou, ale postupně, a že změnou krajiny a svého životní prostředí platí za svůj blahobyt.

Z fotografií projektu *Letem českým světem* je patrné, že nejmenších změn doznala centra měst a trvalé historické památkové objekty. Mnohem větší změny mohou být patrné na venkovské krajině, zejména po druhé světové válce, nejen vinou komunistických plánovačů, ale i běžných obyvatel. Vytratil se respekt ke krajině a k proporcím. Obcím před sto lety vévodila vždy dominanta kostela a domy byly rozesety proporčně kolem. Na nových fotografiích jsou kostely skryté za paneláky, sily, krajina je zamořena dráty vysokého elektrického napětí a na kopce jako nové dominanty přibyly vysílače čehokoli. Potoky a řeky byly usměrněny do betonových koryt. Staré statky se rozpadají a jejich funkci nahradily velkokapacitní kravíny. *„Staré fotografie zobrazují obvykle obec s nevelkým počtem dominantních staveb (zpravidla kostel či radnice), kolem nichž jsou přirozeně rozestavěny okolní domy. Hierarchie architektonická odráží hierarchii hodnot. Právě tuto hierarchii se však poválečné zřízení rozhodlo převrátit naruby.*

Přírodě navzdory.“ [8] Lidé, žijící v těchto místech očividně přehlížejí místo kde žijí, místo mnohdy zaneřáděné odloženými věcmi. Přestavili a přestavují své domy do podob monster nehodících se do krajiny, nechávají zaplevelené pomníky, vyhlídky. Srovnání se starými fotografiemi by mohlo pomoci současnému člověku prozřít a o své životní prostředí se v rámci svých možností starat.

Celé fotografické dílo tohoto projektu vyšlo v podobě knihy v Lomnici nad Popelkou v roce 1999 ve studiu JB.

Autorem publikace *Letem českým světem* je Jaroslav Bárta, vedoucí katedry fotografie FAMU. Dalšími autory jsou Ivan Luterer, Daniela Horníčková a Zdeněk Helfert. Práce fotografů na projektu *Letem českým světem* byla zachycena i Josefem Císařovským v jeho televizním dokumentu.

5.2.2 Zahrádka na Želivce

Druhým fotografickým projektem, který jsem do této kapitoly zařadil, je částečně komparativní projekt Aleny Dvořákové s názvem *Zahrádka na Želivce*. Na rozdíl od *Letem českým světem* se autorka zaměřila na jedno místo, na jednu obec, která musela ustoupit vodní nádrži Želivka. Obec, ze které se zachoval pouze kostelík, socha Panny Marie, hřbitov a několik přístupových cest, které nyní míří pod hladinu obřího reservoáru pitné vody.

Obr. 8 Fotografie zapůjčená autorce obyvateli Zahrádky (vlevo) v porovnání s fotografií Aleny Dvořákové (vpravo)

[8] http://campanula.brontosaurus.cz/view.php?cisloclanku=2002022601

Cyklus Dvořákové také nemůžeme nazvat dílem záměrně ekologickým. S ekologií ho ale více než spojuje téma totální změny krajiny a dopad na její obyvatele. Sama autorka se ve svém cyklu zaměřuje převážně na osudy lidí nuceně opustivších své domovy a jejich každoroční setkávání při pouti ke Studánce. Komparace současného stavu s historickým dle archivních fotografií je pouze částí tohoto cyklu a dokresluje pozadí pro dokumentární zachycení bývalých zahrádeckých obyvatel. Pohled na fotografii návsi obce, vedle fotografie cesty vedoucí do hlubokých vod více než cokoliv jiného evokuje nevratný konec tradic a násilné přerušení kontinuity života jednoho místa. Místa, nad kterým se doslova zavřela voda.

Tento cyklus může hovořit za všechna další podobná místa, kde byly násilně zpřetrhány vazby člověka ke svému prostředí, jako jsou jiné zaplavené obce vodními nádržemi nebo obce ustoupivší těžbě nerostných surovin nebo stavbám průmyslových konglomerátů. Fotografie přežije všechny svědky těchto událostí a ponese zprávu dalším generacím, jež opět své fotografie porovnají s dnešními a budou bilancovat svůj podíl na dalších nenávratných změnách krajiny a vyčtou z nich přístup náš k naší současné krajině.

„Mým záměrem není hodnotit projekt přehrady na Želivce a zasahovat do letitého problému. Chci jen nestranně a důstojně připomenout význam místa a krátkým ohlédnutím možná přispět k uzavření jedné nelehké kapitoly v minulosti našeho kraje,“[9] říká Alena Dvořáková pro server Humpolák.

V současné době tvoří Alena Dvořáková tvůrčí dvojici s Václavem Fišerem a s jejich dalšími projekty s ekologickou tematikou se setkáme v dalších kapitolách této práce.

Do kontextu komparativních fotografických děl patří práce Martiny Novozámské, Jana Vaca, a Jaroslava Vraje s názvem *Lipová / Spansdorf*. Autoři fotografovali stejná místa v Lipové, jako devadesát let před nimi lipovský rodák Franz Josef Umlauf a Rudolf Janetschek, jež své fotografie soustředili do alba *Bilder aus meinem Heimatdorf.* Na snímcích vysoce kontrastuje předválečná idyla horské obce se současnou realitou obce na pokraji zájmu, postiženou stejně jako většinu pohraničních obcí poválečným totálním odsunem většinové německé populace a komunistickou dobou temna.

---

[9] http://www.humpolak.cz/modules.php?name=News&file=print&sid=304

5.3 Žurnalistická a cestopisná ekologická fotografie

V této kapitole zjistíme, že nejvíce fotografických prací s přídomkem ekologické lze právem zařadit mezi práce žurnalisticko-cestopisné. Je to logické, protože žádný dokumentární žurnalistický cyklus se neobejde bez seznámení diváka s prostředím, kde se odehrává představovaný děj. Životní prostředí, které je většině případů pro děj fotografií víceméně určující, utváří lidi stejně jako oni utvářejí je. Je-li životní prostředí v zachycených dokumentech poškozené, zničené, činí to fotografie atraktivní, a proto se v reportážích setkáváme právě s tímto prostředím.

V pracích český fotografů žurnalistů se setkáváme především s reportážemi z cest, převážně do exotických zemí, ze kterých, co do počtu souborů s ekologickou tématikou, vyčnívají reportáže z bývalých zemí Sovětského svazu a z Ruska. To přičítám vedle historické a společenské blízkosti i atraktivitě těchto, pro Čechy přesto jakoby tabuizovaných, neznámých a nenavštívených zemí. Země bývalého Sovětského svazu včetně samotného Ruska jsou vinou komunistického režimu a nyní státně řízeného „soukromého“ průmyslu, orientovaného na dobývání nerostných surovin, ekologicky nepředstavitelně zatížené takovými škodami, že se to vymyká našim měřítkům. Megalomanské průmyslové podniky tvořící nezřídkakdy celé město, zdevastovaná krajina po těžbě nerostných surovin nebo příliš intenzivním zemědělství jsou vděčnými objekty fotoreportérovými.

Krajiny v tomto životním prostředí však nejsou tím, co je hlavním důvodem fotografa pro reportáž. Tím jsou prakticky ve všech případech, které jsem si pro svou práci vybral, lidé. Lidé, zcela adaptováni na podmínky, ve kterých žijí a které se nám zdají těžko uvěřitelné. Žurnalistická fotografie po roce 1989, a zvláště ta s ekologicky kritickými tématy, zaznamenala velký rozvoj po otevření hranic a konci existence censury. Většinu míst, odkud dnes fotografové přivážejí reportáže, by dříve neměli šanci navštívit a v žádném případě tam fotografovat.

Obr. 9 / Foto: Filip Singer, Truba MIR – největší diamantový důl, Rusko, Červenec 2007

Převážně z nejzapadlejších míst bývalého Sovětského svazu pořizuje reportáže mladý dokumentarista a reportér Filip Singer (1980). Je držitelem prestižního novinářského ocenění v rámci soutěže Czech Press Photo a vystavuje v Čechách i v zahraničí. Úspěšně spolupracuje s mnohými zahraničními agenturami a časopisy (Der Spiegel, GranAngular, Photo, Central Asia Times, Spektrum Picture, REA atd.).

Fotografie, které vytváří, mají často kromě vysoké hodnoty sociálně dokumentární i hodnotu týkající se dokumentace stavu zpustošené průmyslové krajiny. Krajiny, jež byla zpustošena socialistickým průmyslem bývalého SSSR. Navštěvuje místa jako je například Sibiřský Norilsk, město žijící v oblasti věčně zmrzlé půdy, kterému obživu zajišťuje továrna na zpracování niklu. Sibiřské hornické město Doněck a další místa.

Obr. 11 Foto: Martin Wagner, Černobyl, Život v radiaci, 2006

Dalším mladým fotografem zaměřeným na podobná témata jako Filip Singer je Martin Wágner (1980). Fotograf, dokumentarista a cestovatel zaměřený převážně na státy bývalého SSSR. Fotografoval při více než 20ti expedicích ve vzdálených a těžce přístupných oblastech jako je například Čukotka, Kurily, Kamčatka, Sachalin a jiné. Několik let strávil na Kurilských ostrovech s geology, mnichy v pravoslavném klášteře, pastýři sobů a ekology. Dvakrát fotografoval v černobylské oblasti.

Ekologických témat, byť nejsou jeho prvotním námětem, se dotýká ve většině svých fotografických cyklů. Za skoro ryze ekologické cykly považuji *Lovci velryb z Čukotky* a *Život v radiaci*, byť hlavním motivem těchto fotografických příběhů je opět člověk, jak je u bytostného dokumentaristy nepřekvapivé. Oba tyto cykly byly oceněny v prvním ročníku fotografické soutěže Štíty Viléma Heckela v roce 2007. *Lovci Velryb z Čukotky* prvním místem a *Život v radiaci* třetím. Jeho fotografie z míst nejvíce postižených černobylskou katastrofou, spolu s Antonínem Kratochvílem a Václavem Vašků, představili na společné výstavě *Modlitba za Černobyl*. Výstava proběhla v Ambitu kláštera menších bratří – františkánů na Jungmannově náměstí v Praze od dubna do května roku 2006.

V roce 2009 obdržel opět první cenu v soutěži Štíty Viléma Heckela v kategorii životního prostředí za reportáž z Krasnojarského kraje, severně od řeky Angary, kde jsou rozsáhlá naleziště zlata. Lidé zde zlato hledají a těží, hlavně s pomocí plujících lodí, které sají zem ze dna řek a prosívají z ní zlato. Tento způsob těžby zkalí vodu řeky tak, že ji lidé nemohou používat jako zdroj pitné vody a ještě ji znehodnotí pro možný rybolov.

Wágnerovy černobílé fotografie díky jeho citu pro zachycení atmosféry a maximálnímu poznání místa dokáží přiblížit divákovi zážitek z míst, která nejspíše nikdy v životě nenavštíví.

Z výše zmíněného žánru převážně černobílých dokumentárních fotografií nevyčnívá ani fotograf a novinář Václav Vašků. Člověk, který je v oblasti ekologie a životního prostředí velice angažovaný. Pracoval jako novinář v Občanském deníku a v letech 1996 až 2004 působil jako tiskový mluvčí Greenpeace ČR. Byl také šéfredaktorem Magazínu Greenpeace - časopisu pro ochranu přírody a životního prostředí. Od roku 2004 je fotografem ve svobodném povolání. Publikoval v mnoha časopisech jako jsou Reflex, Nový Prostor, Sedmá generace, Koktejl atd z nichž mnoho často uveřejňuje témata životního prostředí. Cyklus jeho fotografií o současném životě v oblasti Černobylu byl oceněn druhým místem v kategorii Příroda a životní prostředí soutěže Czech Press Photo 2005. Tyto fotografie představili na společné výstavě *Modlitba za Černobyl* spolu s Martinem Wágnerem a Antonínem Kratochvílem, jak již bylo výše uvedeno.

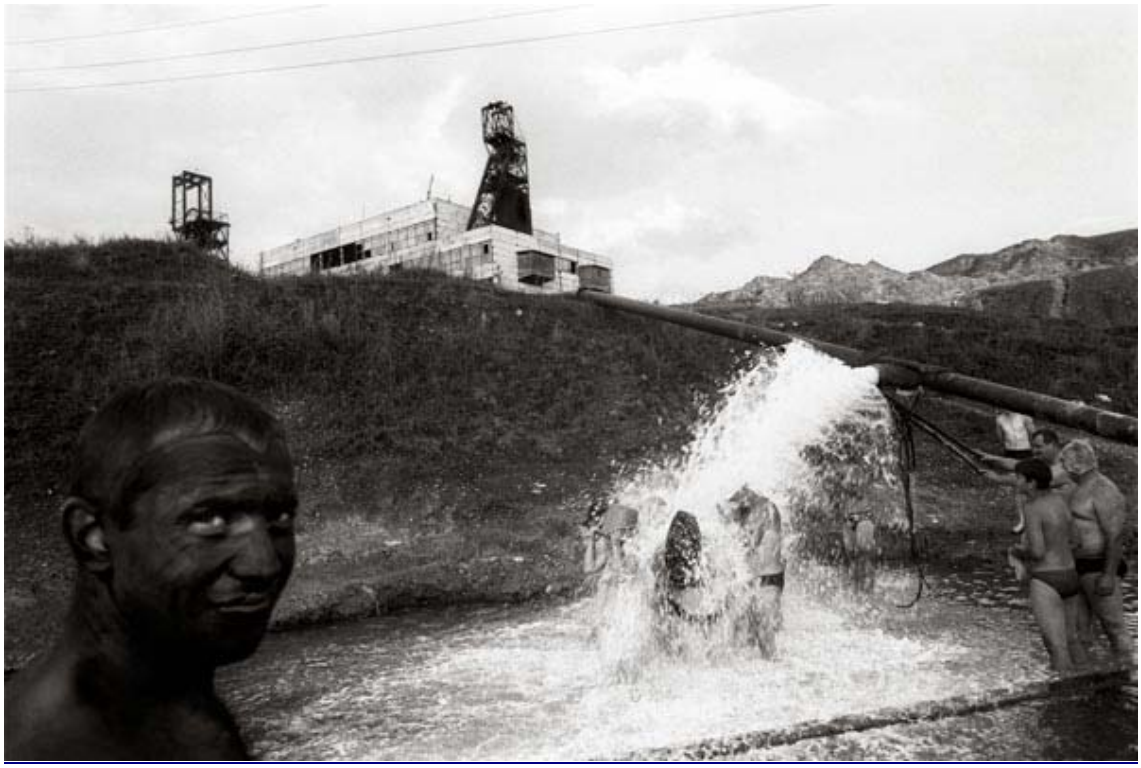

Obr. 10 Foto: Václav Vašků, Solotvino, Ukrajina, 2006

Jeho dalším oceňovaným cyklem s ekologickou tématikou je reportáž ze Solotvina, které je dnes jedním z posledních míst v Evropě, kde se těží sůl v hlubinném dole. Mezi horami odpadků u malého jezírka se zde u několika trubek, z nichž prýští roztok soli, koupají lidé, aby si zde léčili kožní onemocnění. Tomuto místu se přezdívá Solotvinské mrtvé moře.

Třetím a posledním fotografem s podobným přístupem k reportážní fotografii, kterého uvádím, je Tomáš Bican (1973). Působí jako volný fotograf. Jeho prvními náměty byla urbanizovaná krajina a městské veduty se zaměřením na motivy pražské periferie. Tyto snímky mu v průběhu let přinesly dvacet cen v soutěži Praha fotografická a v roce 2001 druhou cenu v Czech Press Photo. V únoru 2005 vystavoval ve Finsku a na rok 2006 připravil souhrnnou výstavu v galerii Václava Špály. Paralelně se věnuje také dokumentu (fotografie z Ukrajiny, Mongolska, Rumunska, Kuby a Argentiny, romských osad na Slovensku, a konec konců i z Prahy). V 10. ročníku Czech press photo získal třetí cenu za snímky z Ulanbátaru v kategorii Příroda a životní prostředí.

Obr. 11 Foto: Jan Šibík, Těžká práce dětí na skládce, Kambodža 2007

Zcela jiný styl a přístup k fotografii než mají dříve zmínění klasičtí dokumentaristé, má český fotoreportér Jan Šibík, jež pracuje již od roku 1993 pro časopis Reflex. Jeho fotografický styl přesně odpovídá obrazovým magazínům, kde publikuje. Přináší snímky ze svých reportáží z celého světa, fotografuje ozbrojené konflikty, humanitární katastrofy. Dokumentoval konec komunismu nejen v Čechách, ale v celé Evropě. Fotografoval masakry v Sieře Leoně, hladomory v Súdánu, Somálsku. Fotografoval během bojů v Afgánistánu, Bosně, Abcházii, Náhorním Karabachu a v mnoha dalších zemích. Fotografuje také epidemii AIDS na Ukrajině. Zaznamenal pohřeb papeže Jana Pavla II, Jásira Arafata, následky hurikánu v New Orleans. Získal čtyřicet jedna ocenění v soutěži Czech Press Photo a třetí místo ve World press Photo. Třikrát byl oceněn v soutěži Fuji Press Photographer. Dvakrát získal hlavní cenu na mezinárodní soutěži fotografických kalendářů Golden Prisma Award. Jan Šibík je laureátem Ceny 1. června, kterou uděluje město Plzeň za šíření myšlenek demokracie a obhajobu lidských práv. Jako reportážní fotograf se zaměřuje především na lidské příběhy, nikoliv na otázky životního prostředí. Ekologická témata, jako pozadí pro děje mnohdy velkých humanitárních a lidských katastrof, jsou však přítomna v mnoha jeho pracích. V jedné jeho reportáži je však ekologické téma rovno příběhům lidí, které fotografoval. Je to reportáž ze skládky Stung Meanchey v Phmompenhu v Kambodži, kde se malé děti živí tříděním a sběrem odpadků, za které by mohly

získat nějaké peníze. Celé okolí skládky je zdevastované a silně páchne. Tyto děti spolu s rodiči v okolí skládek žijí a stovky z nich se ročně nakazí mnoha nemocemi. Za sérii těchto snímků získal Jan Šibík v soutěži Štíty Viléma Heckela v roce 2009 třetí místo v kategorii Člověk a životní prostředí a čestné uznání na Czech Press Photu v roce 2008 v kategorii Příroda a životní prostředí.

Stejné téma, tedy života mezi odpadky, zpracovala během svých dvou návštěv Indie také fotografka Kamila Berndorffová, neteř Josefa Koudelky. Získala za ně v roce 2007 cenu Czech Press Phota, v kategorii Příroda a životní prostředí. Tedy dříve než Jan Šibík.

Obr. 12 Foto: Jan Zátorský, Columba Domestica, cyklus What we ride on, 2004

Jan Zátorský. Jeho žánrem je reportáž a zcela jistě ho nemůžeme považovat za autora zaměřujícího se na ekologické problémy. Nicméně několik jeho cyklů je ekologií prodchnuto. Jeho práce se až na výjimky zcela odlišují od prací ostatních autorů uvedených v této bakalářské práci. Zátorský (1957) od roku 2001 pracoval jako hlavní fotograf časopisů Týden a Instinkt, nyní je v Lidových novinách. V soutěži Czech Press Photo každoročně získává řadu ocenění.

Všechny jeho práce, které jsem se rozhodl zařadit jako ty s ekologickou tematikou, mají společného jmenovatele. Zvířata. Mrtvá. V jeho cyklech, jež jsem vybral, jsou zvířata buď hlavním námětem a nebo v případě cyklu *Povodně* jsou jmenovatelem vizuálním. Cyklus *Bonne Bouche* pojednává o indickém zpracování

psího masa jako pochoutky. Na Celebesu je sice pojídání psů běžnou záležitostí, ale pro člověka se středoevropskou zkušeností je to burcující. Do jisté míry je tedy, na rozdíl od jiných nezpochybnitelných témat ekologické fotografie, zabíjení a pojídaní psů sporné. Je paradoxní, že nás neburcuje průmyslové zpracování jiných zvířat v našich zeměpisných šířkách. Na paradoxech ale Jan Zátorský staví většinu svých cyklů. Tento cyklus byl oceněn na Czech press photu 2009 prvním místem v kategorii Reportáž. Kromě cyklů *Povodně* a *Bonne Bouche* je třetím cyklem s námětem ekologie *What we drive on*. Jan Zátorský pracuje i s názvy svých cyklů tak, aby umocnil jejich následné vyznění. Název tohoto cyklu můžeme přeložit jako *Na čem jezdíme*. Po shlédnutí první fotografie nám nejprve vytane druhý možný překlad, *Po čem jezdíme*. V případě tohoto cyklu jezdíme po zvířatech. Tento prakticky konceptuální cyklus je zoologickým katalogem mrtvých zvířat opatřených latinskými názvy, které byly sraženy, usmrceny a následně zcela rozježděny našimi auty.

Jako poslední přístup v žurnalistické fotografii uvádím práce Iva Dokoupila. Jako novinář spolupracuje s redakcemi časopisů Koktejl, Lidé a země, Týden, Respekt, Právo a MF Dnes. Dvakrát se umístil v soutěži Czech press photo na předních místech, v roce 2002 získal druhé místo za fotografie z Rumunského Banátu v kategorii Každodenní život a v roce 2001 třetí místo v kategorii Příroda a životní prostředí taktéž za fotografie z rumunského Banátu. Cestuje po celém světě a fotografuje. Jeho snímky často nesou ekologická poselství. Z mnoha jeho důležitých novinářských a fotografických prací uvádím reportáž o vysychání Aralského jezera. Jeho fotografická tvorba s ekologickými náměty je čistě žurnalistického charakteru. Svými výstižnými fotografiemi dokumentuje články ze svých cest, kde dokáže popsat a čtenářům přiblížit ekologické problémy, se kterými se setkal.

5.4 „Konečně“ ekologická fotografie

Tato kapitola velice nadsazeně nazvaná „Konečně“ ekologická fotografie obsahuje práce českých fotografů, jež vznikly přímo jako ekologický apel. Ekologie v nich nehraje žádnou druhořadou úlohu, není žádným doplňujícím prvkem jiného tématu a nemusíme ji z fotografií jakkoliv abstrahovat. Vybral jsem fotografie tří, respektive čtyř, autorů. Každý přináší zcela jiný pohled a každý přiznává, že poukázat na ekologické téma bylo hlavním záměrem jeho práce.

V kapitole Krásná zničená krajina, jsme sice našli ukázkové ztvárnění ekologických problémů, fotografie měly za cíl na ně poukázat, ale zvláště kvůli jejich krajinářském žánru byla síla ekologického apelu částečně ředěna estetizací, hledáním krásna. Následující fotografie místo hledání krásna zaměřily své nezpochybnitelné výtvarné hodnoty na ekologické problémy.

Sílu morálního společenského apelu, kterou jsem si na začátku vytyčil jako jedno z měřítek pro tuto práci, jsem po velké snaze o její aplikaci odložil jako nepoužitelnou. Velmi brzy jsem zjistil, že schopnost fotografií působit na lidi ve smyslu zamyšlení se o změně chování vůči životnímu prostředí nezávisí na žánru fotografií, ne zcela úplně závisí na zobrazených scénách, ale záleží právě na tom, jak moc autor apelovat chtěl. Morální apel u estetizovaných krajin shledávám velice řídkým, vyjma Ibry Ibrahimoviče a Antonína Kratochvíla, kteří oba shodně spojili ve svých cyklech zničenou krajinu severních Čech do silného kontextu s lidmi, kteří tam žijí, a měsíční krajiny náhle nebyly snivě měsíčními, ale opravdu zdecimovanou krajinou lidí, kteří si svou krajinu nechali zdecimovat pod svýma nohama a před svýma očima.

Ekologický apel v komparativní kapitole jistě nechybí, pouze je rozmělněn více možnými pohledy, na které se divák při prohlížení může soustředit. To samé v žurnalistické fotografii, kde hraje roli ještě hledisko vzdálenosti, a pocit, že u nás by se toto stát nemohlo. Ze žurnalistické fotografie měřítkem síly působení ekologického vnímání diváků výrazně vystupuje Jan Zátorský se snímky rozježděných zvířat, u kterého jsem se velice rozmýšlel, nezařadit-li jej do této kapitoly.

Při psaní této práce jsem si uvědomil, že schopnost morálního apelu závisí na schopnosti autora propojit děj svých fotografií s osobní zkušeností diváka.

Alenu Dvořákovou, která je v této práci již zastoupena svou prací Zahrádka na Želivce, tentokráte zmiňuji již jako tvůrčí dvojici s Václavem Fišerem, se kterým

se seznámili ve fotografickém kroužku na pražském Smíchově. V roce 1992 založili společné fotografické studio AFIS. Oba se věnují především dokumentární tvorbě a za své snímky obdrželi řadu ocenění, mj. 11 cen v soutěži Czech Press Photo. Pravidelně se jim také daří získávat pro své fotografické projekty různé granty. Jsou členy agentury Choiceimages. *„Dvořáková a Fischer dospěli k tvůrčí metodě, v jejímž rámci se několik let soustřeďují na určité téma, které se snaží postihnout z více rovin."* [10] Jejich nejslavnějším projektem jsou *Misie*, v němž zdokumentovali místa působení křesťanských misionářů např. v Kazachstánu, Jižní Africe, Argentině, Chile a Česku.

V jejich portfoliu lze nalézti několik vysoce hodnotných a čistě ekologicky zaměřených témat, která zpracovali do velice působivých cyklů. Fotografie z projektu *Voda*, cyklu *The Birds Misery* zachycují ekologickou katastrofu, kterou způsobilo potopení se lodi Trikolor a následný únik ropných látek, jež zasáhly pobřeží Belgie, Holandska a Francie. Ekologická katastrofa postihla nejvíce ptáky, kteří zde zimovali. Jejich černobílé fotografie mrtvých ptáků dokonale ilustrují efekt katastrofy způsobené lidmi na životním prostředí. Cyklus samozřejmě také obsahuje lidskou snahu o nápravu této katastrofy. Z fotografií čiší utrpení a strach ropnými látkami postižených divokých zvířat, když musejí podstupovat nesmírně stresující čištění, aby mohla přežít.

Podobnému tématu se věnovali i v cyklu o likvidaci následků tankeru Prestige z roku 2002. Tento soubor byl ale více zaměřen na probíhající práce. Následky, které tato katastrofa zanechala na životním prostředí si však netěžko domyslet. Velice podobně si také z jejich fotografií můžeme domýšlet rozsah škod způsobených na slovenských lesích vichřicí v roce 2004, jejichž odstraňování také dokumentovali. Zcela odlehčující, i když také ekologický cyklus, bylo *Čištění orlické přehrady*, kde zachytili lidi, kteří se na tomto čištění podíleli. V kontextu jejich prací se okamžitě nabízí srovnání lidí čistících břehy oceánu zasaženého ropnou katastrofou a břehů české přehrady zasažené lidským nezájmem o své životní prostředí.

---

[10] http://www.vilgus.cz/index.php?id=detail-clanku&typ=politik&it=70

Obr. 13 Foto: Alena Dvořáková - Viktor Fišer, Cyklus voda, Utrpení ptáků v Belgii, Ostende, únor2003

Ibra Ibrahimovič (1967), fotograf na volné noze, který se narodil v Mostě, a který také spolupracoval s hnutím Greenpeace. Jako severočeský rodák se soustavně věnuje dokumentování zdejší krajiny. Do této kapitoly jsem ho zařadil, jelikož se dle mého názoru odlišuje od fotografů zařazených v kapitole o krásné zničené krajině, byť téma je zdánlivě stejné. Dívá se na to místo zcela jinak než oni, více si všímá obyvatel krajiny pustošené těžbou a chemickým průmyslem. V jeho fotografiích je vidět záměr poukazovat na ekologické škody páchané člověkem a jeho slova to potvrzují: *„Od devadesátých let se Sever rychle mění, fotím jej, protože je to mé rodiště, které mám rád. Fotím témata, která usvědčují člověka z bezohlednosti ke krajině a jednotlivcům. Srdcem jsem pro její ochranu, fotím, abychom nezapomněli na svou velkou chybu z minulosti. Lidé se nyní rozdělili na dva tábory, jedni brání zbytky jedinečné přírody, druzí vidí perspektivu v pokračování těžby. Má výstava je určená oběma táborům.“* [11]

Jeho vůbec nejznámější sérií snímků je *Příběh sedláka Rajtera*, se kterým v roce 2003 vyhrál soutěž Czech press photo. Pan Jan Rajter si po 35 letech hospodaření v sousedství litvínovské chemičky koupil nový statek s vysoce úrodnou

---

[11] http://www.ibra.cz/doc/ibra_projekt.pdf

černozemí. Deset let na něm hospodařil než musel uvolnit místo továrně na hliníkové hlavy Nemak.

Do povědomí veřejnosti Ibra Ibrahimovič vstoupil fotografiemi z Libkovic, poslední severočeské obce, která byla zdemolována kvůli těžbě přes protesty místních obyvatel. Do dneška se zde uhlí netěží.

Ve svých klasických černobílých fotografiích se neopájí nalezenou krásou totálně zdevastované krajiny, ale spolu s lidmi, které fotografuje, ne nepodobně bývalým Zahrádečanům Aleny Dvořákové, ukazuje, že ekologické škody nejsou vidny pouze na změně krajiny, ale i změnách v životě postižených lidí.

Obr. 14 Foto: Ibra Ibrahimovič, Sedlák Jan Rajter s malým Vašíkem na pastvině, cyklus Příběh sedláka Rajtera

Vrcholu současné doby v ekologické fotografii dosahuje dle mých měřítek Antonín Kratochvíl. Jeho práce s ekologickou tématikou jsou angažované, burcující, zneklidňující.

Obr. 15 Foto: Antoní Kratochvíl, kniha Vanishing, severní Čechy, 90. léta

Z jeho prací fotoreportéra, které ho zavedly na nesčetná místa lidského neštěstí a kde šlo lidské neštěstí ruku v ruce s ekologickými katastrofami, sestavil knihu *Vanishing*, vydanou u nakladatelství de.MO, ISBN: 0970576838. *Vanishing* je strhující kolekce šestnácti fotografických esejů pořízena za více než 16 let jedním ze světově nejuznávanějších fotoreportérů. Na ostrých černobílých fotografiích se odehrává příběh ohrožených forem života a zničeného životního prostředí, lidských katastrof a mizející lidské kultury. Je to jedinečná kompilace obrázků fotografa, který se vyznačuje svou velkou citlivostí k neutěšené situaci lidí a jiných živočišných druhů, hledajících místo k životu. Přestože se jedná o extrémní formy zhoršování sociálního a životního prostředí, Antonín Kratochvíl je nepředvádí jako senzační fotografie pro první stránky magazínů. V jeho provedení se tísnivě ukazuje, že vyobrazené scény jsou denní realitou života lidí a touto realitou budou po celý jejich život. Není nutno ani podotýkat, že příčinou všech těchto pohrom pro životní prostředí, zvířata a člověka je zas a jenom pouze člověk sám. Tuto

Kratochvílovu knihu můžeme brát jako skličující cestopis nejen z rozvojových zemí Asie, Afriky a Latinské Ameriky, ale také Spojených států amerických a Čech. Bez zábran lidem ve svých fotografiích ukazuje, že jejich bohatý a blahobytný každodenní životní standard je udržován výrobou a těžbou, nepředstavitelně ničivou pro vzdálené země, jejich životní a sociální prostředí.

Antonín Kratochvíl nemá za cíl ukázat pouze pár příkladů ekologických a lidských katastrof na svých dokonalých snímcích. Dává je do souvislosti s geopolitickým nastavením, které tyto katastrofy toleruje, přehlíží, snaží se je kamuflovat a svým chováním je bez přehánění podporuje a udržuje v chodu.

V knize nalezneme fotografie z Čech, které byly zdevastované následky snahy o dosažení komunistické myšlenky. Dále je v knize zdokumentována těžba zlata v Guyaně, pytláctví v Kongu, těžba diamantů v Angole, získávání kaviáru v Ázerbájdžánu, tabáku v Zimbabwe, těžba minerálů a cínů v Bolívii, ropy v Ekvádoru, Kaspickém moři a Iráku, nezákonná těžba dřeva v Kambodži a následky chemického průmyslu v Luisianě, černobylská katastrofa i New York. Neukazuje jen zničenou krajinu a ohrožené životní prostředí. Tyto události ukazuje i se všemi jejich průvodními jevy jako jsou masivní násilí, vládní represe, občanské války, teror, vojenské vpády, masové migrace uprchlíků, hromadné vraždy lidí a vyvražďování jiných živočišných druhů. Antonín Kratochvíl se ani na okamžik nestydí ukázat prstem na viníky.

5.5 Jiný pohled

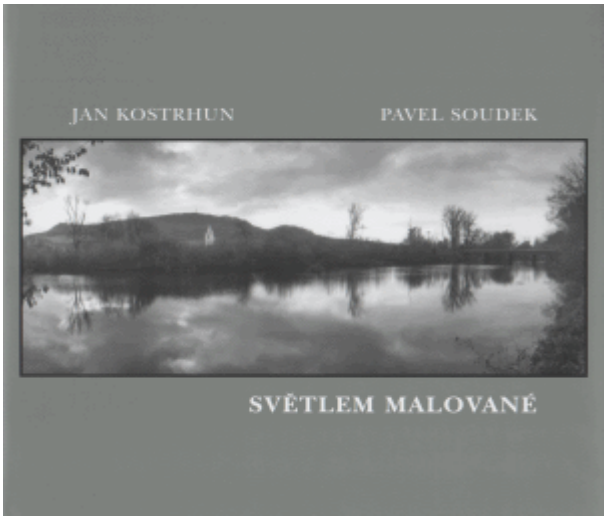

Obr. 16 Přebal knihy Světlem malované, Foto na přebalu: Pavel Soudek, 2008

Následujícího autora uvádím pro jeho zcela odlišný pohled na ekologickou fotografii, jež ve své práci Pavel Soudek (1974) zaujímá. Působí jako fotograf na volné noze a lektor ekologické výchovy v Centru ekologické výchovy Pálava. Po presentaci souboru velkoformátových a černobílých ekologicky laděných fotografií *Léto pod Pálavou* v mikulovské Galerii Efram v roce 2004.

V létě roku 2007 vybízí spisovatele Jana Kostrhuna ke spolupráci na knize panoramatických fotografií krajiny dyjské nivy, které vznikaly od podzimu 2005 do podzimu 2006. Kniha dostává název *Světlem malované* (vydáno v roce 2008 vlastním nákladem autora). V těchto fotografiích pro něj byla krajina platformou pro vyobrazení svých pocitů z důvěrně známého rodného kraje. Fotografie podyjské krajiny, jenž bývá tolikrát kýčovitě pohlednicově zachycována, je v Soudkových fotografiích bez typických idylických příkras. Veškeré fotografie jsou černobílé panoramatického formátu. Nejlépe tuto knihu a Soudkovy fotografie vystihl spoluautor knihy, spisovatel Jan Kostrhun: *„Stala se kdysi taková věc, že mě navštívil mladý muž a ukázal mi kopu fotografií. Realista by možná suše pravil, že jsou to obrázky krajiny právě opuštěné a vypleněné nájezdem pustošivého vojska. Že ta krajina vypadá jako po bitvě a je rozložená na pitevním stole, aby ji*

prozkoumal patolog. Pro mě jsou ty fotografie jako obrazy malované černou tuší na hedvábí. Japonská kaligrafie na jihomoravský způsob.“ [12]

Zvláštní kratičkou kapitolu pro knihu Pavla Soudka jsem vytvořil proto, že ji shledávám takovým „crossoverem“ mezi ostatními kapitolami této práce. Na jedné straně estetizuje člověkem poničenou krajinu, jež však není na první pohled tolik poničená, aby vlastně nevznikl chvilkový dojem, zdali svými fotografiemi naopak krásnou krajinu neodestetizovává. Je svým záměrem myšlena jako ekologická, ale svou jemností se takovou přesto nezdá být. Spolu se svým souborem *Léto pod Pálavou* by se Pavel Soudek mohl mihnout i kapitolou dokumentárně žurnalistickou.

Jako další ukázkový „jiný“ pohled na ekologickou fotografii uvádím práci Jana Cágy s názvem *Bio-nafta*. Tento cyklus obdrživší 2. místo v soutěži Štíty Viléma Heckela v roce 2009 v kategorii Člověk a životní prostředí, postrádá veškeré atributy ostatních, v této práci zmíněných, ekologických fotografií. Neukazuje žádné zdevastované krajiny, přírodní škody, mrtvá zvířata. Velice ilustrativně a podmanivě diváka pouze nutí k zamyšlení nad ekologickým smyslem přidáváním bio složek do paliv. Na svých fotografiích spojuje rostliny, suroviny, ze kterých se biopaliva vyrábějí a chemicko-technologická či přímo těžební zařízení. Za téměř dokonalé na této práci pokládám absolutní volnost interpretace těchto snímků. Stejně jako je ambivalentní postoj k přimíchávání biosložek do paliv, který, podobně jako globální oteplování, rozděluje veřejnost, nechává přesně stejně dvojznačně vyznít své snímky.

[12] Kostrhun, Soudek 2008

6 Projekty zabývající se ekologickou fotografií

6.1 Kniha Prales Mionší a Neregulováno – prales ve fotografii

„Prales Mionší patří k nejznámějším rezervacím v Beskydech a svou rozlohou náleží k největším pralesům v České republice. Nachází se na hřebeni a přilehlých příkrých svazích vrcholů Úplaz (949,6 m) a Velká Polana (893 m), exponovaných k východu a západu, s lesními loukami, pramenisky a v jihovýchodní části i drobnými skalkami. Jedná se o největší komplex přirozeného jedlo-bukového lesa karpatského typu na území ČR.“ [13]

Tuto vzácnou přírodní oblast nejvýrazněji a vyčerpávajícím způsobem zachytil Josef Sudek. Sudkovi fotografie pralesa jsou jedním z jeho nejtajuplnějších a velice romantických cyklů. Plné torz a zmizelých soch, jak Sudek nazýval zbytky stromů. Nakladatelství Torst vydalo publikaci Sudkových fotografií pod jménem *Prales Mionší* ISBN: 978-80-7215-368-8.

Na všech svých cestách byl doprovázen Petrem Halbichem, jenž stál i u zrodu publikace vydané v roce 2009 v nakladatelství Kant – *Prales Mionší*, která ve fotografiích představuje prales Mionší od dvacátých let minulého století do současnosti. V této knize jsou zastoupeny i Sudkovi fotografie. Tato, po Sudkově druhá kniha o pralese Mionší , lépe řečeno fotografie v ní obsažené, jsou zařazeny do této práce hlavně kvůli ekologickému projektu, jehož je jedním ze základních kamenů. Samotná kniha obsahuje výtvarně a dokumentárně hodnotné fotografie, ale sama o sobě nepředstavuje žádnou ekologickou otázku a nevystupuje z řady mnohých dalších knih tohoto žánru.

---

[13] http://www.ibeskydy.ic.cz/mionsi.htm

Obr. 17 Foto: Rudol Janda, Dunajske rameno, Červenec 1955

Zcela jiný úhel pohledu na fotografie z knihy Prales Mionší je poté, co byly z popudu ekologů zařazeny do výstavy *Neregulováno – prales v české fotografii* (Moravská galerie v Brně 16/10/2008—11/1/2009). Výstava, která nevznikla nápadem fotografů, navazovala na výzkumy, které se zabývají sledováním dynamiky přirozených lesů. Pro výstavu byla i příznačná dvě významná pralesní výročí (Žofín roku 1838 a Boubín 1868), která připadla právě na rok 2008. Výstava nebyla určena pouze lesnickým a ekologickým odborníkům, ale doplněna o potřebné odborné ekologické souvislosti oslovila širokou neodbornou veřejnost. *„Výstavou fotografií Neregulováno jsme chtěli nejen připomenout tradici ochrany českých pralesů, ale zároveň i poukázat na jiné než přírodovědecké nebo lesnické hodnoty, které pralesy i další divoká místa mají*." [14]

Přesně jak se můžeme dočíst ve slovech Dany Zajoncové, tato ekologická výstava používala výtvarné fotografie pralesa ne pro jejich dokumentární a přírodovědecké hodnoty, ale pro hodnoty výtvarné fotografii bližší. Pro jejich hodnoty estetické a emocionální. Tento projekt nebyl sestaven pouze z fotografií

[14] Zajoncová, Vrška 2010

pralesa Mionší. Šlo však výhradně o pralesy české a moravské zobrazené českými a moravskými fotografy.

„Instalací v Místodržitelském paláci vtiskli organizátoři podobu „pralesně" a „neregulovaně" na sebe nahuštěných výstavních panelů."[15] Diváci viděli povětšinou černobílé fotografie pralesa mnoha autorů včetně nejslavnějších Sudkových nebo Rudolfa Jandy, nejsoustavnějšího fotografa českých pralesů. Celá výstava a současně vydaná publikace byla připravena Danou Zajoncovou (editorka), texty do publikace poskytli Dana Zajoncová, Tomáš Vrška, Karel Stibral a Antonín Dufek. Publikace vyšla v grafické úpravě Filipa Skaláka a vydala ji Moravská galerie v Brně. Na výstavě byli zastoupeni autoři Josef Sudek, Rudolf Janda, Vojtěch Fröhlich, Bohumír Prokůpek, Václav Jirásek, Miloš Šejn, Čestmír Krátky, Filip Skalák, Petr Zinke, Milena Valůšková, Zdenko Fejfar.

Z autorů podílejících se na nové knize *Prales Mionší* vyjma Josefa Sudka, Vladimíra Bichlera, Herberta Thiela, Romana Burdy a Petra Helbicha, můžeme za jediného fotografa pracujícího s ekologickými náměty považovat Jana Byrtuse (narozeného roku 1935 v Mostech u Jablunkova). Jeho profesionální dráha započala v roce 1966, kdy nastoupil jako fotograf v Třineckých železárnách, kde působil téměř až do své smrti 27. 7. 1992. Ve svých pracích se věnoval přírodnímu prostředí, portrétu, krajině a sociálnímu dokumentu. Od počátku své tvůrčí práce se zaměřoval na přírodní prostředí, krajinu, sociální prostředí a portrét. Svým cyklům, které zde uvádím, se vždy věnoval dlouhodobě. Byly to: *Hutní proměny* (1965), *Cikáni* (1968), *Hutě a hutníci* (1973), *Třpyt v trávě* (1974), *Člověk a ocel* (1978), *Můj kraj* (1978), *Planeta Země* (1980), *Prales Mionší* (1982), *Beskydy* (1982), *Něco se stalo* (1984), *Tváří v tvář přírodě* (1987), *Les* (1992), *Jeseníky* (nedokončeno).

K jeho stěžejním dílům patří kniha *Beskydy*, kterou vydalo nakladatelství Olympia v Praze roku 1988. Za svůj život měl také velice obsáhlou publikační činnost jak v českých a slovenských, tak v mezinárodních magazínech. Byl nositelem titulu nezávislé švýcarské fotografické organizace AFIAP. Angažoval se ve Svazu českých fotografů.

---

[15] CHUCHMA, Josef: *Objektivy v pralese*. Sanquis, 2009, č. 64, str. 118.

6.2 Stopy lidského hospodaření v krajině

Zcela jiný přístup k použití fotografie, než organizátoři projektu *Neregulováno- prales ve fotografii*, zvolili k poukázání na ekologická témata ekologové z občanského sdružení Daphne – institutu aplikované ekologie v jejich projektu, putovní výstavě, s názvem *Stopy lidského hospodaření v krajině*. Narozdíl od *Neregulováno – prales ve fotografii* nehrály prvořadou úlohu výtvarné snímky, ale zcela běžné, krajinářské až technické snímky různých lokalit České republiky.

Jak název napovídá, pomocí fotografií zkoumali organizátoři výstavy jaké stopy zanechává lidská hospodářská činnost v přírodě, krajině. Fotografie, vždy doplněny doprovodnými texty, sloužily jako ilustrační obrázky pro ekologické otázky a nelze je přímo hodnotit podle kritérií umělecké fotografie. Na výstavě však fungovaly stejně zajímavě jako byla zajímavá myšlenka výstavy. Výstava neukazovala průmyslem znehodnocená území, ale naopak byla věnována lidským činnostem jako je zemědělství, myslivost, lesnictví nebo lyžařským vlekům a silnicím a s nimi souvisejícími otázkami možného ohrožení životního prostředí.

Zdánlivě příjemné krajinářské fotografie byly dány do kontextu s lidským působením v přírodě a s tímto zajímavým propojením organizátoři kladli nejen nepříjemné otázky, ale zároveň v doprovodných textech a ilustracích nabízeli všem návštěvníkům alternativu. Výstava nepojednávala o velkých globálních otázkách, ale o otázkách, které byly vesměs všem návštěvníkům blízké a mohly být i jednotlivci ovlivněny. Tomuto záměru zcela odpovídaly i vystavené fotografie. Vystavené fotografie, zvláště v lesnické sekci, měly i velikou informativní hodnotu. Dokumentovali například na příkladě sneseného kamení v lesích bývalé, dnes ji dávno zarostlé hranice polí.Vše výše zmíněné podtrhují slova jednoho z organizátorů výstavy Pavla Hosnedla: ,,*Naše výstava neříká striktně co člověk má nebo nemá dělat, je jenom návrhem jak se chovat a neškodit. (...) Neklade na první místo ochranu přírody za každou cenu, ale spíš člověka s tím, že některé zásahy jsou pro přírodu i pro nás výhodnější.* "

Tuto do jisté míry velice zajímavou, ale fotograficky nikterak výjimečnou výstavu uvádím z důvodů, že velice přesně ilustruje hlavní směr použití fotografií pro ekologickou praxi. Fotografie zaměřené na určité lokality, faunu, floru a jejich hojné využívání nejen v ekologicko-vědních publikacích a výstavách, jež však většinou nemají uměleckých hodnot tvoří největší část ekologické fotografie.

7 Fotografické soutěže s ekologickou tematikou

V souladu se základní premisou napsanou v úvodu této práce, předpokládám u fotografických soutěží díky jejich všeobecné oblíbenosti, jak u zúčastněných fotografů, tak jejich publika, a momentální vysoké atraktivitě témat ekologických široké spektrum ekologických témat a velké množství autorů a kvalitních děl. V této kapitole nebudu abstrahovat ekologická témata z fotografií všech žánrů, ale budu se pouze soustředit na fotografické soutěže, které jsou svým zaměřením v minimálně jedné kategorii na ekologická témata pořadateli jasně zaměřena. Pominu marginální soutěže, které jsou vyhlašovány nahodile, většinou podle současných marketingových potřeb firem nebo soutěže pořádané různými jinými institucemi, které jsou však prosty ambice zakládat jakoukoliv tradici. Jsou to většinou soutěže, kde je ekologické téma vyhlášeno pouze jednou a v jiných ročnících je nahrazeno tématem jiným. Pomíjím také soutěže dětské. Těchto výše zmíněných soutěží je souhlasně s předpokladem opravdu mnoho. Soutěží, které by splnily požadavky stanovené v této kapitole, je zřetelně méně, než bych čekal.

Do této práce jsem vybral tři, které pokládám za nejkvalitnější, nejobesílanější, a které mají vždy společnou vysokou odbornost poroty, ať už v oblasti fotografie nebo ekologie a životního prostředí. Dvě vybrané soutěže jsou pořádány stejnou obecně prospěšnou společností a třetí je vyhlášena soukromou společností se zřetelným PR a marketingovým zaměřením, nicméně, které se povedlo do soutěže zapojit veliký počet soutěžících a jejíž tradice je mnoholetá.

7.1 Štíty Viléma Heckela

Štíty Viléma Heckela jsou fotografickou soutěží, která je celá věnována člověku a životnímu prostředí, přírodě, horám, krajině. Nese v názvu jméno významného českého fotografa a horolezce Viléma Heckela, který zahynul společně s jinými československými horolezci v Peruánských Andách pod lavinou kamenů u hory Huascarán.

V den prvního výročí jeho smrti jeho přátelé a příznivci založili populární soutěžní přehlídku. Na tradici této přehlídky, jež v sedmdesátých letech proběhla v několika ročnících navazuje právě soutěž Štíty Viléma Heckela. Soutěž pořádá obecně prospěšná společnost Czech Photo a její ředitelkou je kurátorka a fotografka Daniela Mrázková.

Sama soutěž definuje svým cílem propagovat aktivní kontakt člověka s přírodou, její poznávání a šetrné užívání. Soutěž je otevřena amatérským i profesionálním fotografům ve třech kategoriích: Venkovská a městská krajina, Člověk a hory, Člověk a životní prostředí.

V porotě vždy usedají fotografové, teoretici fotografie, horolezci a lidé zabývající se ochranou životního prostředí. Soutěž se otevírá každé dva roky a poslední ročník proběhl v roce 2009. V prvním ročníku v roce 2007 získaly ceny v kategorii Člověk a životní prostředí: 1. cena Martin Wágner za sérii *Lovci velryb*, 2. cena Václav Vašků za sérii Solotvino – tak trochu jiné lázně, 3. cena Martin Wágner za sérii *Život v radiaci*.

V druhém ročníku soutěže v roce 2009 byly v kategorii Člověk a životní prostředí oceněni: 1. cena Martin Wágner za cyklus *Těžba zlata*, 2. cena Jan Cága za cyklus *Bio – nafta*, 3. cena Jan Šibík za cyklus *Těžká práce dětí na skládce Stung Meanchey Phnompenh*.

Podle oceněných fotografů a jejich děl je znát, že soutěž klade vysoký důraz na kvalitu a výtvarnost oceňovaných fotografií a jejich soulad s vybranou soutěžní kategorií. Soutěž je dle mého názoru otevřená všem možným pohledům na ekologii a životní prostředí, soudě dle ocenění prací Jana Cágy ze cyklus *Bio-nafta*, který ve svých fotografiích pouze podává námět k zamyšlení o dnes tak moderních biopalivech.

7.2 Ekologie v objektivu

Ekologie v objektivu je fotografická soutěž, pořádána a dotována farmaceutickou a chemicko-technologickou společností Bayer a probíhá pod záštitou Ministerstva životního prostředí a mezinárodní organizace UNEP. Od založení soutěže proběhlo již šest ročníků. Porota bývá složena z profesionálních fotografů, ochránců přírody, zástupců MŽP ČR a společnosti Bayer. Fotosoutěž je obesílána hlavně amatéry a díky kategorii do osmnácti let i dětmi. Jakkoliv se dá říci, že tato fotosoutěž je hlavně PR akcí svého pořadatele a zasílané a oceňované snímky jsou povětšinou ryze amatérské, v žádném případě nemůžeme hovořit o nízké kvalitě soutěže jako takové. Hlavním kladem této soutěže je její veliká popularita, měřeno počtem soutěžních fotografií, a reklama pro ekologická témata, která díky silné společností Bayer mají možnost být

zpřístupněna širokému publiku, na lukrativních místech v podobě putovních výstav.

Valná většina fotografií zachycuje ekologická témata jako svůj prvotní námět lidské škody na přírodě, často z bezprostředního okolí fotografů. Soutěž, jakou je Ekologie v objektivu má své nezastupitelné místo.

7.3 Czech Press Photo

Je domácí obdoba proslulé novinářské fotografické soutěže World Press Photo. Dle úvodu na svých webových stránkách je „cílem soutěže a následné výstavy snaha motivovat fotografy v každodenním stereotypu jejich práce k osobním přístupům a tak stimulovat rozvoj fotožurnalismu. A rovněž snaha umožnit veřejnosti být očitým svědkem událostí a jevů uplynulého roku.“

Soutěž pořádá stejně, jako v případě Štítů Viléma Heckela, CZECH PHOTO o.p.s. a její prezidentkou je Daniela Mrázková. Její porota je vždy složena ze světově uznávaných fotografů, novinářů, editorů, kurátorů. Je to v České republice nejvýznamnější fotožurnalistická soutěž a blíže by se jí mohla zabývat celá samostatná práce.

Ve své bakalářské práci ji uvádím kvůli její jedné soutěžní kategorii a tou je Příroda a životní prostředí. Mnoho autorů, kteří se v mé práci objevili, jsou nositeli alespoň jednoho ocenění z dosavadních ročníků právě v této kategorii.

Jelikož je Czech press photo nejdůležitější a nejprestižnější fotografickou soutěží se širokým mediálním ohlasem, dočkávají se všechny, ve svých kategorií oceněné, snímky široké publicitě a souvztažně s nimi i vyobrazená ekologická témata. Jelikož je soutěž pro svou prestiž obesílána velký počtem fotografů a jejich práce posuzuje vždy vysoce odborná porota, lze z výsledkových listin získat obraz toho nejlepšího, co se v ekologické fotografii v roce konání soutěže objevilo. Samozřejmě v žurnalistické fotografii.

8 Závěr

Jako základní otázku před začátkem práce jsem si kladl, zda-li se ruku v ruce se změnou politické situace a přístupu k ekologii v Čechách změnil i přístup fotografů k tomuto tématu. Budu-li k odpovědi na tuto otázku přistupovat hlediskem tematickým, zjišťuji, že základní témata fotografií (Severní Čechy, Severní Morava), povětšinou krajinářských, vytvořených před rokem 1989 zůstávají hlavními tématy i po roce 1989. Severočeské téma po roce 1989 novým způsobem rozvinul, propojením krajiny a člověka, Antonín Kratochvíl a Ibra Ibrahimovič.

Před rokem 1989 často fotografované téma prostředí severní Moravy se dle mého názoru příliš dále nerozvinulo, jelikož stálým a oproti Čechám větším vývojem, prošlo už před rokem 1989. Nehledě na to, že Ostrava prochází z ekologického hlediska velkou kultivací a ekologická témata na Ostravsku nabývají nových podob. V Čechách je téma devastace krajiny těžbou stále živé téma. Velice silnou disciplínou, kde se před rokem 1989 objevovaly fotografie s ekologickou tematikou byl klasický sociální dokument. Budeme-li se na tuto fotografickou disciplínu dívat čistě pohledem ekologickým, tak uvidíme, že vyjma děl Ibry Ibrahimoviče nebo fotografií Antonína Kratochvíla byl tento žánr zcela nahrazen fotografií žurnalistickou, převážně cestopisnou. Vše nasvědčuje tomu, že burcující ekologická témata byla již v Čechách vyčerpána a že se čeká na objevení nových. Žurnalistická a cestopisná fotografie s ekologickým podtextem je po roce 1989 a zejména v současné době těžištěm veškeré ekologicky laděné tvorby. Zde se zcela naplňuje předpoklad odrazu změn politických. Více než na samotných tématech nebo pohledech autorů se politické změny roku 1989 odrazily na publikační a výstavní činnosti. Po tomto přelomovém roce vycházejí v Čechách knižně ekologicky laděné fotografické cykly viz. např. Smutná krajina nebo Černý trojúhelník. Vycházejí také retrospektivní publikace Viktora Koláře, Gustava Aulehly, Jindřicha Štreita a mnohých dalších. Dříve nepublikovatelné fotografie jsou vystavovány a setkávají se s přízní diváků. Politické změny se samozřejmě ihned projevily i na možnosti pořádat otevřené fotografické soutěže, kterých je ovšem v kategorii velkých a renomovaných dle mého soudu stále překvapivě málo.

Druhým, stěžejním bodem této práce byl cíl poznat a pojmenovat výskyt ekologických témat ve fotografii z pohledu vůle nebo lépe řečeno záměru autora

na ekologický problém přímo poukázat, jakýsi parametr angažovanosti. Zjištění pro mě byla velice překvapivá. Shledal jsem, že ekologická témata se sice relativně hojně ve fotografii vyskytují, ale pouze malý zlomek z nich lze označit za přímo ekologická a ještě o něco menší zlomek tvoří práce se zamýšleným autorovým ekologickým apelem. Ekologické problémy ve většině případů hrají roli jakéhosi druhého nebo třetího plánu. Poškozené a narušené životní prostředí hraje úlohu scény, na které se odehrávají jiné příběhy. Ty však ze životního prostředí vychází a osudy lidí determinují. Z menšiny prací, na které je možno nahlížet jako na vysloveně ekologické, je nutno ještě oddělit ty, jež nepřekračují práh estetična a nemají ambice divákem pohnout. Velice působivé v tomto směru jsou reportážní fotografie, ale jak již bylo výše napsáno, ekologická témata nejsou jejími stěžejními náměty. Výjimkou je cyklus Antonína Kratochvíla *Vanishing*. Cyklus sám autor považuje za ekologický a síla jeho vyprávění je neobyčejná. Se stejnou mírou záměru zobrazit ekologické problémy a upozornit na ně diváka jsem se setkal ještě u Aleny Dvořákové, Václava Fišera a Ibry Ibrahimoviče. Mezi angažované fotografy ještě přiřazuji svou prací zcela od ostatních odlišného Jana Zátorského. Argument angažovanosti autorů v této práci ale nikterak nepovažuji za atribut fotografických kvalit a měřítko hodnot děl. Například projekt Letem českým světem svým rozsahem, koncepcí a vypovídající hodnotou o životním prostředí v Čechách patří mezi rozhodující díla v oblasti fotografické tvorby s ekologickou tematikou.

Úplným závěrem bych rád osobně podotkl, že jsem se při hledání ekologicky zaměřených fotografií těšil na mnohem větší počet děl. Měl jsem také představu, že fotografie jako tak mocné médium v dnešní informační době bude mnohem více používána k prosazovaní ekologických témat do všeobecného povědomí lidí a podněcování diskusí o životním prostředí. Mým dojmem tak zůstává, že ekologická fotografie v Čechách je v porovnání se západními zeměmi velice krotká a soudím, že ji proměna na západní velice angažovanou a burcující fotografii čeká.

Obr. 18 Foto: Greenpeace/Jiang He, Topící se hasič v ropné skvrně, 20.7.2010

9 Použitá literatura

Afisphoto: **Alena Dvořáková a Viktor Fischer** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://www.afisphoto.com/index.php?src=authors&lng=cs

Begon, M.; Harper, J. L. a Townsend, C. R.: **Ekologie: jedinci, populace, společenstva.** Přel. Grygová B., Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc 1997. ISBN 80-7067-695-7.

Beskydy - Valašsko: **Byrtus Jan** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://beskydy-valassko.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=112048&lng=1

Bican, T.: **Krajiny jinak ve fotografiích Tomáše Bicana**. Zahrada-park-krajina, duben 2005, č. 4, str. 37.

Birgus, V.; Mlčoch, J: **Česká fotografie 20. století – průvodce**. Uměleckoprůmyslové museum v Praze a nakladatelství KANT, Praha 2005. ISBN 80-7101-041-3.

Birgus, V.; Pospěch, T.: **Vojtěch Bartek: Ohlédnutí.** Photorevue.com, říjen 2002 [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://www.photorevue.com/phprs/view.php?cisloclanku=2002101001

Campanula Barbata: **Letem českým světem.** Článek hnutí Brontosaurus [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://campanula.brontosaurus.cz/view.php?cisloclanku=2002022601

Consortium: **Vanishing** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://www.cbsd.com/inventory.aspx?id=17491

Czechpressphoto: **Soutěž CzechPressPhoto** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://czechpressphoto.cz/

Český rozhlas 3 - Vltava: **Rozhovor v Českém rozhlase ze dne 12.01.2009 s Alešem Waksmundským** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW:

http://www.rozhlas.cz/mozaika/vytvarne/_zprava/534662

Ekolist: **Solotvino – tak trochu jiné lázně** [online]. Říjen 2007, č. 10 [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://www.ekolist.cz/te-071014.shtml

Ekologie v objektivu: **Soutěž Ekologie v objektivu** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://www.ekologievobjektivu.cz

Fárová, A.: **Dvě tváře**. Torst, Praha 2009. ISBN 978-80-7215-369-5.

Fárová, A.: **Josef Sudek**. Torst, Praha 2003. ISBN: 80-7215-182-7.

Foto8: **Vanishing – Antonin Kratochvil** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://www.foto8.com/new/in-print/reviews/175--vanishing

Hodač J.: Projekt **FABRICA BOHEMICA**. [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://www.hodac.cz/

Hrdina, J.: **Ostrava fotografická 1860 – 2009.** [online]. [cit. 2010-08-09]. Dostupný z WWW: *http:*//www.ostrava2015.cz/web/document/cms_library/935.pdf

Humpolák: **Alena Dvořáková – Zahrádka na Želivce** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW:
http://www.humpolak.cz/modules.php?name=News&file=print&sid=304

CHoiceimages: **Dvořáková a Fischer** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW:
http://www.choiceimages.org/index.php?src=photographer&id=2

Chuchma, J.: **Objektivy v pralese**. Sanquis, 2009, č. 64, str. 118.

Ibeskydy: **Prales Mionší** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW:
http://www.ibeskydy.ic.cz/mionsi.htm

Ibrahimovič, I.: **Katalog k výstavě Fotky ze Severu 1986 – 2006.** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://www.ibra.cz/doc/ibra_projekt.pdf

Kostrhun, J.; Soudek P.: **Světlem malované.** Vydavatel Pavel Soudek, 2008. ISBN 978-80-254-1642-6.

Koudelka, J.: **Černý trojúhelník – Podkrušnohoří**. Vesmír, Praha 1994. ISBN: 80-901131-4-1.

Koudelka, J.: **Chaos**. Phaidon Press Limited, New York 1999. ISBN 0714845949.

Koudelka, J.: **Koudelka**. Torst, Praha 2006. ISBN: 8072152882.

Kratochvíl, A.: **Vanishing.** de.MO, New York 2005. ISBN: 80-7215-288-2.

Kuneš, A.: **Filip Singer: Daleko od Moskvy** [online]. Iphotovideo, květen 2006 [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://www.ifotovideo.cz/rubriky/co-se-deje/vystavy/filip-singer-daleko-od-moskvy_729.html

Moucha, J.: **Josef Koudelka: Surová krása.** Časopis Fotograf [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://www.fotografnet.cz/index.php?lang=cz&cisid=26&katid=7&claid=115

Paladix Foto-on-line: **Konečně retrospektiva Josefa Koudelky** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://www.paladix.cz/clanky/konecne-retrospektiva-josefa-koudelky.html

Politics, theory & photography: **Antonin Kratochvil Vanishing** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://politicstheoryphotography.blogspot.com/2005/10/antonin-kratochvil-vanishing.html

Pospěch, T.: **Josef Koudelka: fotograf.** Photorevue.com, listopad 2002 [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://www.photorevue.com/phprs/view.php?cisloclanku=2002112501

Pospěch, T.: **Lipová – Spansdorf.** Časopis Fotograf, [online]. [cit. 2010-08-09]. Dostupný z WWW:

Pospěch, T.: **Sudkova industriální zahrádka.** Photorevue.com, leden 2005 [online]. [cit. 2010-08-09]. Dostupný z WWW: http://www.photorevue.com/phprs/view.php?nazevclanku=&cisloclanku=2005012303

Rebel Media: **Vanishing: Antonin Kratochvil** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://www.rebelprojects.com/2009/06/vanishing-antonin-kratochvil.html

Rišlinková, H.; Lendelová, L.; Pospěch, T.: **Česká a slovenská fotografie osmdesátých a devadesátých let 20. století.** Muzeum umění Olomouc, Olomouc 2003. ISBN 80-85227-50-9.

Scheufler, P.: **Letem českým světem nakladatele J. R. Vilímka** – rozšířený doslov [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://www.scheufler.cz/cs-CZ/me-texty-ke-stazeni/z-dejin-fotografie,letem-ceskym-svetem-nakladatele-j-r-vilimka,23.html

Stejskal, J.: **Ibra Ibrahimovič: Je hrozné nemít se kam vrátit.** Ekolist, 05/2006, č. 5. [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://www.ekolist.cz/zprava2.shtml?AA_SL_Session=4d44a3c17426c54d502c86afea686e85&nocache=invalidate&sh_itm=126811eb7803cbcebb8c3d8c4bb076ea&all_ids=1

Sudek, J.: **Smutná krajina.** KANT, Praha 2004. ISBN 80-86217-81-7.

Šibík, J.: **Profil fotografa Jana Šibíka** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://www.sibik.cz/index.php?vyber=profil&lang=cz

Šlégr, J.; Kislinger F.; Lníková J.: **Ekologie a ochrana životního prostředí pro gymnázia.** Nakladatelství učebnic Fortuna, Pardubice 2002. ISBN 80-7168-828-2.

Štíty Viléma Heckela: **Fotograf Jan Cága** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://stityheckel.cz/cz.php?st=stity2009CZP2cCaga

Štíty Viléma Heckela: **Fotograf Martin Wágner** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://stityheckel.cz/cz.php?st=stity2009CZP1cWágner

Štíty Viléma Heckela: **Soutěž Štíty Viléma Heckela** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://stityheckel.cz

Vilgus, P.: **Rozhovor s Alenou Dvořákovou a Viktorem Fischerem** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://www.vilgus.cz/index.php?id=detail-clanku&typ=politik&it=70

Vodička, L.: **Čukotka v podání Martina Wágnera.** T-Station, červen 2006 [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://archiv.station.zoznam.sk/station/clanok.asp?cid=1149860853446

Wikipedia: **Antonín Kratochvíl** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Anton%C3%ADn_Kratochv%C3%ADl_%28fotograf%29

Wikipedia: **Jan Byrtus** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Byrtus

Wikipedia: **Jan Šibík** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_%C5%A0ib%C3%ADk

Wikipedia: **Jan Zátorský** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Z%C3%A1torsk%C3%BD

Wikipedia: **Jaroslav Bárta** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_B%C3%A1rta

Wikipedia: **Josef Koudelka** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Koudelka

Wikipedia: **Václav Vašků** [online]. [cit. 2010-08-02]. Dostupný z WWW:

http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_Va%C5%A1k%C5%AF

Zajoncová, D.; Vrška, T.: **Neregulováno**. Bedrník, 03/2010, č. 3, str. 17.

10 Jmenný rejstřík

Adler Moritz 27
Aulehla Gustav 11, 12, 54
Bárta Jaroslav 27
Bartek Vojtěch 12, 22, 25
Begon 9
Berndorffová Kamila 37
Bican Tomáš 35
Bichler Vladimír 49
Bruner Dvořák Rudolf 27
Burda Roman 49
Byrtus Jan 49
Cága Jan 46, 52
Císařovský Jiří 29
Cudlín Karel 25
Čejka Jaromír 25
Dokoupil Ivo 38
Dufek Antonín 12, 49
Dvořáková Alena 29, 40, 42, 55
Eckert Jindřich 27
Fejfar Zdenko 49
Fišer Václav 30, 40, 55
Fröhlich Vojtěch 49
Gabčan Fedor 12, 22, 25
Haeckl Ernest 9
Halbich Petr 47, 49
Heckel Vilém 34, 46, 51, 53
Helfert Zdeněk 29
Hodač Jan 23
Horníčková Daniela 29
Hosnedl Pavel 50
Ibrahimovič Ibra 12, 25, 39, 41, 54, 55
Janda Rudolf 49
Janetschek Rudolf 30
Jirásek Václav 49
Kolář Viktor 11, 12, 25, 54
Kostrhun Jan 45
Koudelka Josef 12, 16, 17, 37
Krátký Čestmír 49
Kratochvíl Antonín 25, 33, 34, 39, 43, 44, 54, 55
Luterer Ivan 29

Mrázková Daniela 51, 53
Novozámská Martina 30
Polák Martin 25
Polášek Miloš 12, 23, 25
Prokůpek Bohumír 49
Rösler František 27
Růžičku Bohuslav 12
Sikula Petr 12, 25
Singer Filip 25, 32, 33
Skalák Filip 49
Skalák Petr 49
Soudek Pavel 45
Stibral Karel 49
Sudek Josef 11, 16, 22, 47, 49
Šejn Miloš 49
Šibík Jan 36, 52
Špála Václav 35
Štreit Jindřich 11, 54
Thiel Herbert 49
Umlauf Franz Josef 30
Vaco Jan 30
Valůšková Milena 49
Vašků Václav 33, 34, 52
Vilímek Josef 27
Vraj Jaroslav 30
Wágner Martin 25, 33, 52
Waksmundský Aleš 21, 22, 25
Zajoncová Dana 48, 49
Zátorský Jan 37, 39, 55
Zinke Petr 49

11 Seznam vyobrazení

Obr. 1 / Foto:Josef Sudek Od Komořan ke Quidu, cyklus Smutná krajina, 1957–1962 11
Obr. 2 / foto: Petr Stolař, ekologická demonstrace v Teplicích, listopad 1989 13
Obr. 3 / Foto: Josef Koudelka / Magnum Photos, těžba uhlí na úpatí Krušných hor, 1993. 19
Obr. 4 Foto: Josef Koudelka / Magnum Photos, Nord-Pas-de-Calais Francie, 1989 20
Obr. 5 Foto: Aleš Waksmundský, Horní Jiřetín, cyklus Smutné krajiny, 2002 21
Obr. 6 / Foto: Jan Hodač, Glanzstoff Bohemia, projekt Fabrica Bohemica 24
Obr. 7 / Foto: Petr Stolař Podzim 1989 a smog nad Teplicemi. Pohled na Šanov II z Doubravky 25
Obr. 9 Fotografie zapůjčená autorce obyvateli zahrádky (vlevo) v porovnání s fotografií Aleny Dvořákové (vpravo) 29
Obr. 10 / Foto: Filip Singer, Truba MIR – největší diamantový důl, Rusko, Červenec 2007 32
Obr. 11 Obr. 11 Foto: Martin Wagner, Černobyl, Život v radiaci, 2006 33
Obr. 12 Foto: Václav Vašků, Solotvino, Ukrajina, 2006 35
Obr. 13 Foto: Jan Šibík, Těžká práce dětí na skládce, Kambodža 2007 36
Obr. 14 Foto: Jan Zátorský, Columba Domestica, cyklus What we ride on, 2004 37
Obr. 15 Foto: Alena Dvořáková - Viktor Fišer, Cyklus voda, Utrpení ptáků v Belgii, Ostende, únor2003 41
Obr. 16 Foto: Ibra Ibrahimovič, Sedlák Jan Rajter s malým Vašíkem na pastvině, cyklus Příběh sedláka Rajtera 42
Obr. 17 Foto: Antoní Kratochvíl, kniha Vanishing, severní Čechy, 90. léta 43
Obr. 18 Přebal knihy Světlem Malované, Foto na přebalu: Pavelk Soudek, 2008 45
Obr. 19 Foto: Rudol Janda, Dunajske rameno, Červenec 1955 48
Obr. 20 Foto: Greenpeace/Jiang He, Topící se hasič v ropné skvrně, 20.7.2010 56

12 Obrazové přílohy

Příloha č. 1

Foto: Josef Sudek, Zmizelé sochy, 1952 - 1970

Příloha č. 2

Foto: Fedor Gabčan, Mrtvý racek, 60. léta

Příloha č.3

Foto: Viktor Kolář, cyklus Ostrava, 1975

Příloha č.4

Kniha Neregulováno, prales ve fotografii, Foto: Moravská galerie v Brně

Příloha č.5

Kniha Antonína Kratochvíla Vanishing

Příloha č.6

Foto: Rudolf Janetschke, Franz Josef Umlauf z alba Bilder aus meinem Heimatdorf, 1915

Vpravo - Kolektiv projektu Lipová – Spansdorf, 2005

